

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK INSTITUTI
SHARQ FILOLOGIYASI FAKULTETI

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

**MAVZU: FE’LDAN VA ISMDAN YASALGAN OTLARNING ARAB
OMMAVIY AXBOROT VOSITALARIDA ISHLATILISHI**

Bajardi: “Arabfilologiyasi” kafedrası

4-kurs talabasi X.I.Maqsudov_____

Ilmiy rahbar: “Arab filologiyasi” kafedrası
kat.o‘qit.(Phd).Sh.Mirziyatov____

Ilmiy maslahatchi: “Arab
filologiyasi” kafedrasimudiri filologiya fanlari
doktori, professor
Sh.G‘.Shomusarov_____

MUNDARIJA:

Kirish.....

I.BOB.

**BUGUNG KUNARABOMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING ARABADA
BIYTILIRIVOJIDAGIO‘RNI.....**

1.1. Arab tilida ismlarning yasashivatasnifi.....

1.2 Ommaviy axborot vositalarining (matbuot, televideniya)
arabada biytilirivojida gio‘rni.....

.....

II.

**FE‘LDANYASALGAN OTLAR VA ULARNING OMMAVIY AXBOROT VOSIT
ALARIDA QO‘LLANILISHI.....**

2.1. Harakatnomivabirboralikni ifodalovchi otlar.....

2.2. Qurol-asbob, kasb-hunar, makon vazamonotlari.....

**III.BOB. ISMLARDAN YASALGAN OTLAR VA ULARNING OMMAVIY
AXBOROT VOSITALARIDA QO‘LLANILISHI.....**

3.1. Yakkalikni, mo‘l-ko‘lchilikni ifodalovchi vakichraytirma otlar.....

3.2. Nisbiy ismlar, sifat va sifat doshlar hamda ularning otlashuvi
(substantivatsiya).....

XULOSA.....

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi.

Yoshlarimiz mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual vama'naviysalohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi soha bo'yida shikeltmaydigan insonlar bo'lib k amal topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning borkuch va imkoniyatlarini safarbareta miz"¹ . Biz yoshlarga shunday yuksak e'tibor, ishonch bildirilgan ekan, bunday imkoniyatdanoqilona foydalangan holda, o'zimizning salohiyatimizni oshirib, ishonchni oqlagan holda, jamiyatimiz ravnaq topishi uchun o'z hissamizni qo'shishimiz kerak. Buning vama'naviyatni yuksaltirish ila amalga oshiriladi. Xalqning vama'naviyatini oshirish qadimda yaratilgan, ota-bobolarimizdan qolgan buyuk meroslarni tarjima qilish, uni omмага yetkazishdan boshlanadi. Bu asarlar xalqning qanday kelib chiqqani, yuksak vama'naviyati, ma'rifati, ajdodlari qanday zot bo'lganligidan xabar beradi. Bular ilmiy asar bo'ladimi, diniymi, qaysi sohaga tegishli bo'lishidan qat'iynazar ahamiyatlidir. Ayniqsa, utilshunoslikka oid bo'lsa, xalqning vama'naviysalohiyati, tilshunosligining boyishiga hissa qo'shadi. Shuningdek, so'nggi yillarda o'lim sohasida, ayniqsa, xorijiy tillarni o'rganishga e'tiborkuchaymoqda. G'arbtillar bilan bir qatorda ajdodlarimiz bemaol so'zlasha olgan va asarlari yaratgan Sharq tillarini bilish ham muhim ahamiyat kasbetishib barcha gama'lumdir. Mamlakatimiz hududidan yetishib chiqqan ko'plab olim-ufozillar nafaqat turkiy, balki arab va forstillarida asarlari yozib qoldirishgan. Birgina Abu Rayhon Beruniynomli Qo'lyozmalar fondining o'zidan echa o'n minglab ay na narabtili vayo zuvida bitilgan nodir tosh bosmava qo'lyozma asarlari saqlanadi. Ularni olib o'qish, tarjima qilib boshqalarni ham bahramand qilish mashaqqatli, ammo sharaflidir. Zero, birinchi Prezidentimiz Islom Karimov: "Vatanimizning kelajagi, xalqimizning ertangi kuni,

¹ Mirziyoev Sh. M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T., 2017. – B. 14.

mamlakatimizning jahon hamjamiyatidagi obro‘-e‘tibori, avvalambor,
farzandlarimizning unib-o‘shib, ulg‘ayib,
qanday inson bo‘lib hayotga kirib borishiga bog‘liqdir.

Biz bundayo ‘tkirhaqiqatni hech qachon unutmashimiz kerak’² deyabiz yoshlarga shonch bildirganlar.

Mamlakatimiz mustaqil bo‘lgach, butun dunyo davlatlari, xususan,
bir qator arab mamlakatlar bilan turlisohavajabhalarda o‘zaro hamkorlik munosabatlarini o‘rnatdi.

Mazkur hamkorlik aloqalarining borgan sayin rivojlanib,
mustahkamlanib borish natijasida tarjima shunoslikning amaliy ahamiyati tobora ortib bor
moqda.

Xususan,
xorijiy mamlakatlarda bo‘layotgan voqealaraksetgan ommaviy axborot vositalari xabarlar
ini o‘zбекtiliga, shuningdek,
yurtimizda bo‘layotgan muhimo‘zgarishlarni o‘zida aks ettiruvchi xabarlar nichi teltillari gat
o‘g‘ritarjima qilishishlarini o‘rganish muhim ahamiyat kasbetadi.

Bitiruv malakaviy ishimiz bevosita arab matbuot tilining o‘zigaxos xususiyatlarini o‘zida aks
settirgan masalalar nio‘zichiga oladi. Mazkur mavzu o‘z doirasidama’lum darajada murakk
abvadolzarb mavzulardan hisoblanadi.

Tadqiqot jarayonida asosiy masala arab ommaviy axborot vositalari,
arab matbuoti bilan bog‘liq materiallarni o‘rganish asnosida yuzaga keluvchi arab tiligram
matikasining o‘zigaxos xususiyatlari,
arab matbuot materiallaridagi jumalardafe’ldan va otdan yasalgan ismlarning ishlatilish,
hamda, siyosiy-

ijtimoiy matnlar nari abtilidano‘zбекtiligat arjima qilish masalalarini o‘rganish gavaunitah
lil qilishga harakat qildik.

Tadqiqotning maqsad va vazifalari.

Mazkur ‘Fe’ldan va otdan yasalgan ismlarning OAVda ishlatilishi’
mavzusidagi bitiruv malakaviy ishida nio‘zlanayotgan asosiy maqsad tanlangan mavzuni
ma’lum ma’nodayoritish, hamda mavzu doirasida o‘rganilgan masalalar nari arab mamlakatl
aridachi qariladigan gazetalar materiallaridan olingan misollar bilan dalillash va tahlil qilish

² Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. - T.: 2008. –B.

daniboratdir. Buorqaliarabtilidachiqadigangazetalarbilantanishish, shuningdek, arabmatbuotmateriallaridafe'ldanvaotdanyasalganismlarningOAVdaishlatilishmasalalarinitadqiqvatahliletishmaqsadqilibolindi.

Mavzuningo'rganilganlikdarajasi. Arabommaviyaxborotvositalaritili, shuningdek, arabmatbuotmateriallari, ya'niarabadabiytilidanashrqilinuvchigazetavajurnallardaberibboriladiganmateriallark o'plabyirikarabshunosolimlar, o'qituvchilartomonidano'rganilgan. Misoluchun, I.G.Fateyeva, Z.N.Shokirovalarning "Arabmatbuottiliustidaishlash" uslubiyqo'llanmasi ³, N.A.Mayburovning "Читаемипереводимарабскуюгазету" o'quvqo'llanmasi ⁴, E.V.Yakovenkoning "Арабскийязык. Практическийкурсперевода" o'quvqo'llanmasi ⁵, I.D.Ibragimovning "Арабскийязык. Учебноепособиепотеме «Социальныепроблемы» ⁶ va "Арабскийязык. Учебноепособиепотеме «Политика» o'quvqo'llanmasi ⁷, J.J.Akobirovning "Арабскийязык. Практическийкурспереводаполитическихи экономическихтекстов" o'quvqo'llanmasi ⁸, T.Sh.Qodirovning "Qisqachaarabcha-o'zbekcha-ruschaijtimoiy-siyosiytematiklug'at" kitobi ⁹ kabilarnikeltirishmumkin. Yuqoridasanabo'tilganbuo'quv-uslubiyqo'llanmalararabommaviyvositalari, arabmatbuotinio'rganishdaasosiymانبابو'libxizmatqilaoladi. Shuningdek, qo'shimchamanbasifatidaB.Z.Xolidovning "Учебникарабскогоязыка" ¹⁰, N.IbrohimovvaM.Yusupovning "Arabtiligrammatikasi" ¹¹ darsligi,E.Talabovning „Arabtilidarsligi“ ¹² singaridarslikhamdao'quv-uslubiyqo'llanmalarnikeltirishmumkin. Ulardahammavzuimizgadoirma'lumma'nodama'lumotlaruchraydi.

³FateyevaI.G., ShokirovaZ.N. Arabmatbuottiliustidaishlash (uslubiyqo'llanma). - T.: 2004.

² Майбуров Н.А. Читаем и переводим арабскую газету. - М.: 2003.³ Яковенко Э.В. Арабский язык. Практический курс перевода. - М.: 2005.

⁴Ибрагимов И.Д. Арабский язык. Учебное пособие по теме «Социальные проблемы». - М.: 2007.

⁵ Ибрагимов И.Д. Арабский язык. Учебное пособие по теме «Политика». - М.: 2007.

⁶ Акибиров Д.Д. Арабский язык. Практический курс перевода политических и экономических текстов. - Д.: 2010.

⁷QodirovT.Sh. Qisqachaarabcha-o'zbekcha-ruschaijtimoiy-siyosiytematiklug'at. - T.: 2010.

⁸ ХалидовБ.З. Учебникарабскогоязыка. - T.: 1981.

⁹IbrohimovN., YusupovM., Arabtiligrammatikasi. - N.: 2009.

¹⁰ Talabov E.Arabtilidarsligi. - T.: 1993.

Bumavzuyangivadolzarmavzusanaladi.

Mazkurishdoirasidamavzuniimkonqadaryoritishgaharakatqilamiz.

Tadqiqotningobektivapredmeti. Tadqiqotishimizningobektiarabmatbuottilivau ningo‘zigaxosjihatlarisoblanadi. Arabtilidaarabmamlakatlaridachi quvchi “الاهرام” gazetasi (Misr), “الوطن” gazetasi (Quvayt), “الرأى العم” gazetasi (Quvayt) vaboshqashukabivaqtlimatbuotmateriallariesatadqiqotishimizningpredmetinitashkil qiladi.

Ishningilmiyyangiligivaamaliyahamiyati.

Bitiruvmalakaviyishimizningmavzusi“Fe’ldanvaotdanyasalganismlarningommaviy axborot vositalaridaishlatilishi” debtanlanganekan, ishningyangiligimazkur mavzudoirasida o‘rganilishimaqsadqilinganmasalalarning arab matbuotimateriallaridanolinganmisollaryordamidatadqiqvatahliletilganligidir. Arabtilinio‘rganuvchio‘quvchi-talabalartadqiqotishinatijasidaerishilgannazariyxulosalardanarabmatbuottilinio‘rganis hdakichikbirmanbasifatidafoydalanishlarimumkin.

Bitiruvmalakaviyishningtuzilishi. Ushbubitiruvmalakaviyishikirishqismi, uchbob, oltibo‘lim, xulosavafoydalanilganadabiyotlarro‘yxatidantashkiltopgan.

IBOB.

Bugungikunarabommaviyaxborotvositalariningarabadabiytiliroivojidadgio‘rni.

I.1.Arabtilidaismmlarningyasalishivatasnifi

Arabtilidaso‘zturkumlario‘zsemantikbelgilarivagrammatikxossalarigako‘raturkumlargabo‘libo‘rganiladi. Ularbizningtillarnio‘rganishdaodatbo‘lganidek, o‘nyokishungao‘xshashadadgaegadebtushunilmaydi. Ularuchtadir:

1. **إسم** – *ism*. Buturkumgao‘zbektilidagiot, sifat, olmosh, son, ravish, fe’lningharakatnomi (masdarlar), sifatdoshkabifunksionalformalari, ayrimko‘makchilar, modalso‘zlarkiradi. Masdarlarvasifatdoshlardafe’llikhususiyatlarihammavjuddir. Ismlarkelishik (bosh, qaratqich, tushum), jins (muzakkar, muannas), grammatikson (birlik, ikkilik, ko‘plik) vaholat (noaniqlik, aniqlik) kategoriyalarigaega. So‘zlarningo‘zarobog‘lanishlariso‘ztartibibilanham, kelishiklaryordamibilanham, shuningdek, yordamchiso‘zlarvositasibilanhamolibboriladi.

2. **فعل** – *fe’l*. Buturkumgafe’lningbarchazamonlari, mayllari, nisbatlari, bo‘lishlivabo‘lishsizshakllarikiradi.

Arabtilidafe’llarturlishakllarningjudarivojlanganligivakengqo‘llanilishi, fe’liyboblarning (asosano‘nta) mavjudligi, barchaboblarninghammazamonlardatuslanishi, shaxsshakllari (birlik, ikkilik, ko‘plik) ningmavjudligi, mayllar (aniqlik, buyruq, istak, shart, kuchaytirma) ningrivojlanganligi, darajalar (aniq, majhul) ningmavjudligibilanharakterlanadi.

3. **حرف** – *harf*. Buturkumgaaniqlikartikli, ko‘makchilar (predloglar), turlihilyuklamalar, umumanyordamchiso‘zlarkiradi. Arabtiliningbog‘lovchivako‘makchilarsistemasijudarivojlangan, yuklamasistemasiuunchalikrivojtopmagan.

Bitiruv-

malakaviyishimizfe’ldanvaismdanyasalganotlargadoirbo‘lganligisabablibuqismdaasosanismso‘zturkumigae’tiborqaratdik.

Arabtilidaismmlarquyidagiikkiguruhgabo‘linadi:

a) o‘zgarmas (جامد), ya’nibevisitao‘zakbilanbog‘liqismalar. Masalan, فرس “ot”, “sher”, اسد “ot”, “bosh” kabi; راس “oyuq”,

b) yasalgan (مشتق),
ya’nife’lyokiboshqaismlardan morfologik vositalar orqali yasalgan ismlar. Masalan, مأسدة “yozish uslubi”, كاتبة “katta”, كبير “tikuvchi”, خياط “kirish”, مدخل “arslonlarmakoni” kabi.

Ma’nonuqtainazaridan esa arab grammatiklari ismlarni uch guruhga bo‘ladilar:

a) “zohir, aniqism” (إسم الظاهر),
quyidagi ikki guruh ismlardan boshqahamma ismlarush buguruhga kiradi;

b) “yashirin, hayolda (miyada) e’tibordatutilgan” (ضمير او اسم مضمّر),
ya’nikishilik olishlari;

v) “mubham, noaniqma’nodagi” (إسم مبهم), ya’niko‘rsatish olishlari (إسم الإشارة), nisbiy olishlar (الاسم الموصول), so‘roq olishlari (إسم الاستفهام).

Sonlar (إسم العدد) esa alohida ajratiladi.

Bundantashqari ismlarni shartli ravishda :

a) otlar (إسم مقابل للصفة “tavsiflanayotgan” yoki sifat gamuqobilism”);

b) sifatlar (صفة “tavsif”).

Ma’lumki, arab tilisomiy tillar guruhining janubiy shahobchasiga taalluqlidir. Olimlarning fikrlariga ko‘ra, arab tilida isomiylik xususiyatlarini boshqa qardosh tillardan ko‘proq saqlab qolgan. Arab tilida fleksiya (ishtiyoq) vositasida so‘z yasash usuliga eng qo‘llaniladi. To‘g‘ri, o‘zbek tilida ham flektiv tillar sirasiga kiradi.

Biroq arab tilida ismlardan o‘yberadigan fleksiya laro‘zbek tilidan farqliroq ko‘pincha so‘z tarkibida – “sinish” orqali o‘yberadi.

So‘z yasash degan atilida mavjud bo‘lgan leksik va grammatik elementlarni bir-biriga qo‘shish, moslashtirish orqali yangi so‘zlarni hosil qilish tushuniladi. Boshqa so‘zlardan ularning negizlarini tuzilishiga bog‘liq bo‘lmagan holda hosil qilingan so‘zlar hosil so‘zlar deb ataladi.

Uch harfli o‘zakli bo‘lgan arabchayangi hosil so‘zlarning ko‘pchilik qismi kengaytirilgan asosga, to‘rt harfli o‘zakli lari esa asosda asosga. So‘z yasash munosabatlari –

bugrammatikemas, balkileksikhodisadir. Yuqoridaaytibotganimizdek, arabtilida“so‘zyasash”- “ishtiyoq” (الاشتقاق)debataladi.

Arabtilibuboradaengsermahsulvajahontillariichidaishtiqoqqonuniyatlariboyliginuqtai nazaridanbarchasidanajralibturishiajabemas.

“Al-ishtiyoq” atamasiikkixilturlima’nogaegabo’lgan. Birinchiholdaso‘zningma’nosinitalqin qilish, uningkelibchiqishinianiqlash, uningso‘zo‘rnibilanyagonao‘zakorqalibirlashtirilgangenetikaloqalarnianiqlashmaqsad laridaso‘zningo‘zakasosinianiqlashnazardatutilgan.

Arabtilidaso‘zyasashningasosiy morfologikvaleksiko-semantikuslublarimavjud.

Ulardanbirinchisiso‘zyasash "الاشتقاقعلم" debhamnomlanadigan, kichikvasoddaso‘zyasash "الصغير" "الاشتقاق" bo‘lib, ubirso‘zningikkinchibirso‘zdan so‘zlarningshaklvama’nolar o‘rtasidagialoqalarini, tubundoshharflarningo‘xshashligivaularningjoylashishtartibinisaqlabqolganholdao‘zgartirishsifatidatushuniladi.

Ikkinchiturileksiksubtitutsiya

(ya’nibirinchitovushniboshqatovushbilanalmashtirish —

buko‘proqo‘zlashtirilganso‘zlardauchraydi) اللغويالابدال

debhamyuritiladigankattaso‘zyasash الكبير

الاشتقاقusulidanfoydalanilganholdayasalganso‘zlar.

Buturgaboshqaso‘zlardano‘zgar masundoshlario‘xshashbo‘lgantubnegizdoshundoshlariningbirinialmashtirishyo‘libilanyasalganso‘zlarkiradi. Boshqachaqilibaytganda, buholdatovushshaklivama’noji hatidanbir-

birigayaqinjuftso‘zlar o‘zaroaloqadordebtalqin etiladi. Masalan: مدح — مده — “maq tamoq”, ختر — ختل — “aldamoq”, سرب — زرب — “oqmoq” (suvhaqida), “oqibketmoq”, سفك — سفح — “(narsalarni) yig‘moq”, هشب — حشب — “quymoq (suyuqlikni)”, فلق — فليج — “yormoq”, جدف — جدث — “qabr”, “go‘r”.

Uchinchitur — yanadakattaroqso‘zyasash الاشتقاق

الاشتقاقusuliorqalimosilbo‘lganso‘zlar, yokiboshqachaqilibaytganda, leksikmetatezalar ya’nibirso‘zniikkinchiso‘zningtubnegizitarkibigakiruvchiundoshlario‘rningt arkibinio‘zgartirishbilansharhlanadi.

Toʻrtinchitur – engkattasoʻzyasashالاكبر الاشتقاقyokiboshqachaqilibaytganda "النحت" – “kesish” turiikkivaundanortiqsoʻzlardanyangisoʻzyasashdaniborat, bundaharbirsoʻzyasovchibirikmalardanbittayokiundanortiqharf “kesiladi”, qolganlariesaoʻzarobirlashib, tildamavjudboʻlganandozalargamuvofiqravishdavokalizatsiyalanganbittasoʻznitashkil etadilar. Masalan, ayrimarabtilshunoslari دحرج – “dumalatmoq, pastgatushirmoq” feʼlini دحر – “quvmoq, haydamoq, uzoqlashtirmoq” va جرى – “yugurmoq” feʼllariga, هرول – “(qaergadir)shoshmoq, yugurmoq” feʼlini هرب – “yugurmoq, qochmibketmoq” va ولَّى – “aylantirmoq, burmoq” feʼllarigaqiyoslaydilar.

Ma'lumki, barcha arab davlatlari uchun umumiy bo'lgan adabiy tilmavjud. Hozirgi zamon arab adabiy tili Arabiston yarim oroliva undan shimolroq dagi hamdashimoli yAfrikadagi 20 dan ortiq davlatlarning rasmiy tilidir. Adabiy til davlatlararo (arab davlatlari o'rtasida) vaxalqaromuloqottili, badiiy adabiyot tilisifatida qo'llaniladi. Adabiy til niboshqaruv va davlat muassasalarida ish yuritish hujjatlarida, ijtimoiy – siyosiy, o'quv va ilmiy adabiyotlarda ko'ramiz. Adabiy til maktablarda va boshqa o'quv muassasalarining ta'lim tilisoblanadi. Arab adabiy tilining rivojlanishi, uning xalq ommasiga tarqalishida vaqtli matbuot va televideniyaning o'rnijudakattadir. Hozirgi kundabarcha arab davlatlarining o'zvaqtli matbuot nashrlarimavjud. Jumladan, hozirgi kunda Tunisda "الوسط التدليسية", "المغرب", "الصباح نيوز", "الصباح", "الشروق", "الصباح", "الصباح نيوز", "الصحافة، المغرب", "الوسط التدليسية" Jazoirda "الحرار", "الجمهورية", "الخبر", "الخبر الرياضي", "الشعب", "صوت الاحرار" Liviyada "الحرار", "ليبيا لكل الاحرار", "ليبيا المستقبل", "صحيفة الوطن الليبية", "ليبيا لكل الاحرار" Iordaniyada "العرب", "ليبيا المستقبل", "صحيفة الوطن الليبية", "ليبيا لكل الاحرار"

"الصباح"، "الزمان"، "الفرات"، "العراق اليوم"، Iroqda، "اليوم"، "الدستور"، "الغد"، "المجد"، "السبيل"
دار العدالة"،

kasbiyaboshqagazetalarko‘plabadaddachiqadi. Boshqaarabdavlatlaridahamo‘zgaze
tavajurnallarini ko‘rishimiz mumkin. Ayniqsa, buborada Misr yetakchilik qiladi.
Arabo‘quvchisini Misr gazetavajurnaldo‘konlaridahayratgasoladigannarsa –
bumatbuotnashrlarining hilma-xilligavako‘pligidir. Rasmiy ma’lumotlarga qaraganda
1965 yilda Qohirada 9 ta arabchakunlik, 44 ta haftalik gazetalar, 22
ta ikki haftadabirmartachiquvchi, 146 ta oylik jurnallar, shuningdek, 51
tabiirormunosabatsabablichiquvchi jurnallar faoliyat ko‘rsatgan. Bu yerda ingliz, fransuz,
grek, nemis, italyan, forss, armantillaridaham gazetavajurnallarnashrqilingan.
Misr matbuot dunyosi hilma-xildir. Lekin ular orasida “الاهرام”

gazetasio‘zigaxoso‘rine gallaydi. U 130
yildan buyon nashrqilinadivahozirgikundakunlik adabirmillondan ortiq. Misrning qolga
numumilliy gazetalar iham ko‘padadlidir: Shuningdek, ijtimoiy-
siyosiy va adabiy haftaliklar “روز اليوسف”، “المصور”، ikki tadiniy haftaliklar “الدعوة” va
“الاعتصام” hamom magajudayaxshitanish.

Lekin “

savodsizlik yuqoribo‘lgan arab davlatlarida adabiy tilning rivojivatarqalishida radio va tele-
videnie asosi yrolo‘ynaydi. Chunki matbuot vakino, kitob mahsulotlarining madaniyat,
ilm-fan, ijtimoiy hayot,
milliy mafkuravakishilarning axloqiy fazilatlaririvojigata’sirikamroqdir.”¹³ Buning asosi
ysababi,
matbuotnashrlari adabining aholijon boshigahisoblaganda radio va televizorlarga qaragan
dakamligidir.¹⁴

Shuni aytibo‘tish kerakki,
xar bir arab davlatida o‘zining hududiy adabiy til variantlarimavjud.
Bular ayrimso‘z va birikmalarni qo‘llash,
gapning sintaktik tarkibi va boshqatomonlardako‘zgatashlanadi.

¹³ Фатеева И.Г., Насирова М.А. Языковая ситуация в арабских странах (конец XX века). –Т.: ТГИВ, 2010, С.168.

¹⁴ Қаранг: Фатеева И.Г., Насирова М.А. Языковая ситуация в арабских странах (конец XX века). –Т.: ТГИВ, 2010, С.168-169.

Vaqtlimatbuotnashrlariniko‘zdankechirgandashuniko‘rishmumkinki, xarbirarabdavlatiningayrimso‘zvaiboralarniqo‘llashdatafovutlarmavjud. Jumladan, arabadabiytiliningTunis, JazoirvaMarokashvariantlarida“boshvazir” lavozimnomi“الوزير الاول” (“birinchivazir”), “vaziro‘rinbosari” lavozimnomiesa “كاتب الدولة” (so‘zma-so‘z:“davlatkotibi”) tarzidato‘g‘ridan-to‘g‘rifransuztilidagi “premierminister” (“birinchivazir”), “sekrtaired Etat” (“davlatkotibi”) birikmalaridankalkaqilingan. Misr, SaudiyavaboshqabirqatorMashriqdavlatlaridaesabulavozimlar“رئيس الوزراء” (“vazirlarboshlig‘i”)va “نائب الوزير” (“vaziro‘rinbosari”) shaklidaqo‘llaniladi. Buholatniayrimso‘zlarniqo‘llashdahamko‘rishimizmumkin. Masalan,MisrvaSaudiyada “ (kimnidir) quvg‘inqilmoq” , “ko‘zniqamashtirmoq, hayronqoldirmoq” ma’nolarida “طرد” va “بحر”fe’llarining 1 bobiqo‘llanilsa, Tunisdashufe’llarningIV bobi “اطرد”va “ابحر”qo‘llaniladi.

Oynomlaridahamayrimtafovutlarniko‘rishmumkin. Masalan, TunisvaJazoirdaoynomlariFransuztilidankalkalashorqaliqo‘llaniladi, ya’ni “جانفى” (yanvar), “فيفرى” (fevral), “افريل” (aprel), “جونا” (iyun) vahk.. MarokashvaMashriqdavlatlaridaesao‘zgacha “يناير” (yanvar), “فبراير” (fevral), “ابريل” (aprel), “يونيو” (iyun) vahk.

Chettillaridankirganso‘zlarniqo‘llashdahamayrimixtiloflarmavjud.Masalan, “معرض”so‘ziJazoirda “ko‘rgazma” (boshqadavlatlarda “صالون” ma’nosida,Saudiyada“avtomobilsaloni” (“سيارة صالون” – avtomobil-pikap) ma’nosida, Misrdaesa “mehmonxona, qabulxona” yoki “salon” (mas.: socholdirish) ma’nolaridaqo‘llaniladi.

Ma’lumkiarabtilidagapdagiso‘zturkumlariasosanquyidagitartibdaberiladi: 1) fe’l-kesim; 2) ega (agarotbilanifodalanganbo‘lsa); 3) to‘ldiruvchi(harakatob’ekti); 4) hol . AmmoTunis, Jazoir, Marokashgazetalarimatnlaridako‘phollardagapboshidaegavakesimemas, oldko‘makchili (yokioldko‘makchisiz) otbilanifodalanganholkeladi.Ayrimhollardaesafe’lkesimvauningto‘ldiruvchisiorasigah arakatsub’ektihaqidakengroqma’lumotberuvchiikkinchidarajalibo‘laklar –

o‘rinva paythollari qo‘yilganini ko‘rishimiz mumkin. Bu hol Mashriq davlatlariga gazetamatnlaridaki kuzatilmaydi.

Arab tilidagi so‘mlarning o‘zaro qatnashib o‘tishini ko‘rib chiqish zarur.

Arab tilidagi so‘mlarning o‘zaro qatnashib o‘tishini ko‘rib chiqish zarur.

Arab tilidagi so‘mlarning o‘zaro qatnashib o‘tishini ko‘rib chiqish zarur.

o‘ziga xos uslublar bilan ta‘riflanganligi sabab bo‘lgan.

Arab tilidagi so‘mlarning o‘zaro qatnashib o‘tishini ko‘rib chiqish zarur.

o‘ziga xos uslublar bilan ta‘riflanganligi sabab bo‘lgan.

Semantik mohiyatiga ko‘ra ta‘riflanganligi sabab bo‘lgan.

buzib qatnashib o‘tishini ko‘rib chiqish zarur.

o‘ziga xos uslublar bilan ta‘riflanganligi sabab bo‘lgan.

qadimgi Misr va koptik tilidagi so‘mlarning o‘zaro qatnashib o‘tishini ko‘rib chiqish zarur.

Yevropa tilidagi hamjamiyatda ko‘plab so‘mlar o‘ziga xos uslublar bilan ta‘riflanganligi sabab bo‘lgan.

Yevropa tilidagi hamjamiyatda ko‘plab so‘mlar o‘ziga xos uslublar bilan ta‘riflanganligi sabab bo‘lgan.

Yevropa mamlakatlari tomonidan bosib olinishi bilan bog‘liq bo‘lib,

ular harbiy qo‘shin va ma‘muriy boshqaruvdagi hamjamiyat.

Yevropa hamjamiyatiga ko‘rishlarini ham olib keldilar¹⁵.

Kolonial bosqinchi davrining boshlanishi arab tilidagi so‘mlarning o‘zaro qatnashib o‘tishini ko‘rib chiqish zarur.

Jazoir va Marokash fransuzlar, Suriya, Livan, Tunis,

Liviyada italialar hukmronligi ostida qoldi.

Natijada harbiy mamlakatlar yoki mintaqalar o‘ziga xos uslublar bilan ta‘riflanganligi sabab bo‘lgan.

Shuningdek, ushbu so‘mlarning o‘zaro qatnashib o‘tishini ko‘rib chiqish zarur.

Masalan, Tunis aholisi tiliga italialar bilan baliqchilik, savdo va moliya sohasiga,

liviyada italialar hamjamiyatiga birlashtirilganligi sabab bo‘lgan.

¹⁵Qarang: Белкин Б.М. Арабская лексикология .- М.: 1975, С.98-108.

hunarmandchilikvamadaniy turmushga oidatamalar kirib bordi. Arab tilining Misrlahjasiga sajudako'pmiqdordagi geografiya va tabiatga oidatamalar kirib kelgan.

Yevropa tillaridan arab tiliga kirib kelgan ayrim so'zlarni ko'ribchiqaylik.

Italyan tilidan:

(بورصة) - birja

(بنك) - bank

(قرصان) - qaroqchi

(إنفلونزا) - gripp

(بنطلونات) - shim

(برنيطة) - shlyapa

(صقالة) - o'rmonchilik materiallarini vabshq.

Fransuz tilidan:

(سينما) - kino

(برلمان) - parlament

(أفلام) - film

(تلفون) - telefon

(راديو) - radio

Ingliz tilidan:

(أوناش) - ونش - ko'tarmakran (ing. winch)

(ورشة) - ustaxona (ing. workshop) vaboshqalar.

Arab mamlakatlarining barchasida muomalada bo'lgan pul, uzunlik, vazn va elektr quvvati o'choy birliklariga oidatamalarining ham o'zlashtirilganligining guvohi bo'lamiz.

Hozirda ham adabiy tilni iqtisodiy zahirasi o'zlashganso'zlar bilan boyishda davom etmoqda, chunki arab jamiyati o'zga davlatlarni iqtisodiy madaniyati, ilmi-fani, texnika yutuqlari bilan bog'liq hodisalarni o'rganib, aksari hollarda ularni atamalar sifatida qabul qilgan va shu bilan zamonaviy arabatamashuno sliktizim shakllanishida aksetadi.

Masalan:

(إنترنت) - internet

تلکس - teleks

کمپیوتر - kompyuter

پرینتر - printer

تلفاز - televizor

صالون - salon

ستودیو - studiya

دیکور - dekoratsiya

سنتر - sentrvaboshqalar.

Arabshunosolim V.M. Belkinningta'kidlashicha,
"Zamonaviyarabadabiytilinio'rganishjarayonidashunarsama'lumbo'ldiki,
Yevropatillaridanolingano'zlashmaso'zlarningumumiymiqdoriuqadarko'pemasvalug'
atboyliginingbirfoizigayaqinqisminiginatashkilqiladi"¹⁶.

Umumanolganda,
boymerosgaegabo'lganarabtililug'aviyboyligidaxorijiytillardano'zlashganso'zlarning
kengko'lamimavjudbo'lib,
buo'zlashtirishjarayonihozirgikundahamdavometibkelmoqdavaommaviyaxborotvosit
alaridakengqo'llanilmoqda.Ommaviyaxborotvositalaridoimorivojlanishdabo'lganarab
adabiytiliningengzo'rtarg'ibotchisigaaylangan.Lekinyuqoridaaytibo'tganimizdek,
bitiruvmalakaviyishimizningkeyingifasllaridaasosiye'tibornife'llardanvaboshqaismlar
danmorfologikusuldayasalganotlar,
ularningvaqtlimatbuotnashrlaridaqo'llanilishigaqaratamiz.

¹⁶Белкин В.М.Арабскаялексикология .- М.: 1975, С.106.

II. BOB.

Fe'ldanyasalganotlarvaularningommaviyaxborotvositalaridaqo'llanilishi

2.1. Harakatnomivabirboralikniifodalovchiotlar

Arabtilidafe'llardanyasalganharakatnomlari – masdarlar (المصدر) kengqo'llaniladi. Masdarlarbarchafe'lshakllariningdastlabkio'zagidebtushuniladi.

Masdaro'ziifodalaganmazmungako'ra, ishharakatiningmavhum (abstrakt) nominiataydi. Masdarbilanfe'lnibog'labturaliganyagonaumumiylik – mazmundir. Masdarlarfe'llarningnazamonvanadarajasigaishoraqilmaydi, ularniataydixolos. Boshqachaaytganda, masdarlarish – harakatniharqandayzamonvabajaruvchidanxoliravishdaanglatadi. MasdargatilshunosFuadNe'matshundayta'rifberadi:

المصدر (أو إسم المعنى) هو ما دل على معنى مجرد من الزمان مثل: عدل – اجتماع – أكرام. و الفعل يدل على شيئين: الحدث و الزمان. فالفعل "قام" يدل على قيام في زمن ماض، و "يقوم" يدل على قيام في الحال او المستقبل ، و "قم" يدل على قيام في المستقبل. أما "القيام" فهو الحدث و هو احد مدلولي الفعل و هو المصدر و المصدر اصل الفعل و اصل جميع الاسماء المشتقة:

“Masdar (yokima 'nonomi)ma 'nogaishoraqilib, zamondanholibo 'ladi. Adolat, to'g'rilik - yig'ilish, birlashish – hurmat,ehtiromkabi.

Fe'likkinarsagaishoraqiladi: voqea-hodisavauningbajarilishvaqti (zamon).

“ Turmoq,o'rindanko'tarilmoq” fe'lio'tganzamondao'rindanturishnianglatadi, “ turyapti,o'rindanko'tarilyapti ” fe'liesahozirgiyokikelasizamonga , “ tur” deyilsakelasizamongaishoraqiladi.

Ammo “ tikturish, o'rindanturish” voqea-hodisanianglatadivaufe'lningma'nosidir. Bumasdardir.Masdarfe'ldankelibchiqadi (yasaladi) vaubarchayasalganislarningasosidir.”¹⁷

فؤاد نعمة . ملخص قواعد اللغة العربية ، نهضة مصر، ١٩٩٧ ص. 1733

Masdarlarningo‘zlarigaxosxususiyatishuki,
ularhamxuddife’llarkabio‘timlikvao‘timsizliknianglatishi,
tushumkelishigiko‘makchiliqaratqichkelishigiyordamidaboshqarishimumkin.
Masdarshaklnuqtainazaridanism.

Uniotbilanbilanbog‘labturuvchiqatorumumiylikmavjud.

Masdarlarholatlarningbiridabo‘lishimumkin; kelishiklardaturlanadi;
aniqma‘noqabulqilib, otlashishimumkin.

Masdarlarfe’llardanmaxsusqoliplarasosidayasaladi. 1 bobfe’llariningmasdarlari
40 danortiqqoliplardayasalib, ularlug‘atlarda 1 bobfe’lishaklidanso‘ngyozibqo‘yiladi.
Qolganboblarmasdarlarhammaxsusqoliplardayasaladivaharbiralohidabobbiryokiikkita
amasdarshakllarigaega.¹⁸

Masalan:

خَفَضَ (i) kamaytirmoq, pasaytirmoq - خَفَضَ pasayish, tushish

عَرَفَ (i) bilmoq - عَرَفَ + bilim, bilish

عَلَّمَ o‘rgatmoq, o‘qitmoq - عَلَّمَ ta’lim, o‘qish, o‘qitish

اِسْتَقْبَلَ (mehmonni) kutibolmoq, qabulqilmoq - اِسْتَقْبَلَ (mehmonni)

kutibolish, qabulqilish

Harakatnomlari, ya’nimasdarlararabadabiytilidajudakengqo‘llaniladi.
Vaqtlimatbuotnashrlarinio‘qirekanmiz, deyarliharbirgapdamasdarlarniuchratamiz.
Birgapningo‘zidaturlibobfe’llarimasdarlarikelganliginihamko‘ramiz.
Quyidagigaplargaetiborberaylikvatahlilqilaylik.

و جرى خلال اللقاء بحث العلاقات الثنائية و سبل تعزيزها و تطويرها و كذا القضايا العربية و
الدولية ذات الاهتمام المشترك.

*“Uchrashuvdavamidaikkitomonlamaaloqalar,
ularnimustahkamlashvarivojlantirishyo’llari, shuningdek,
xalqaromaydondagivaarabdunyosidagio‘zaroe’tibordagimuammolarmuhokamaqilin
di.”*

¹⁸Qarang: an- Naim. Arabcha-o‘zbekchalug‘at. –T.: 2003., ГрандеБ.М. Курсарабскойграмматикивсравнительно-историческомосвещении, М.:+Восточнаялитература.1998.str.186-189,515 – 543.

Bugapdabirnechtamasdarniuchratamiz. لِقَاءٌ – “uchrashuv, ko‘rishish” so‘zi 1 bob لَقِيَ (a) “uchratmoq” fe‘lining, تَطْوِيرٌ “mustahkamlash”, رِجَالٌ “rivojlantirish” so‘zlari II bob عَزَّزَ “kuchaytirmoq, mustahkamlamoq”, طَوَّرَ “taraqqiyettirmoq, rivojlantirmoq” fe‘llarining, اِهْتِمَامٌ “diqqat, e‘tibor” so‘zies VIII bob اِهْتَمَّ “diqqatniqaratmoq, e‘tiborbermoq” fe‘lining masdarlaridir.

أكدت السيدة سوزن مبارك ان الثقافة هي القاطرة الاولى للتقدم و النهوض بالمجتمع من خلال المعرفة و الفنون و الآداب و العلوم التي تسهم فى بناء المجتمع.

“Suzan Muborakxonimningta ‘kidlashicha, madaniyat – jamiyatni qurishda o‘z hissasini qo‘shayotgan ilm-fan, adabiyot, san’at va ma’rifat qalijamiyatning uyg‘onishivata taraqqiyoti uchun lokomotivdir.”

Bugapdagimasdarlarni tahlil qilaylik.

I bob fe‘llarimasdarlari:

ثقافة “tushunish; madaniyat, ma’lumotlilik” - (u) ثقف “o‘tkiraqlegasibo‘lmoq, zehni o‘tkirbo‘lmoq” ;

نهوض “turish, ko‘tarilish, uyg‘onish” - (a) نهض “o‘rindanturmoq, uyg‘onmoq”;

معرفة “bilim, ma’rifat, ta’lim” - (i) عرف “bilmoq”

بناء “qurish” - (i) بنى “qurmoq”

V bob fe‘llimasdari:

تقدم - “oldingaharakat qilish; taraqqiyot, progress”

“oldingaharakat qilmoq, rivojlanmoq”

أكد وزير خارجية أروجوى أهمية التعاون مع رجال الأعمال المصريين و تبادل الزيارات و الوفود التجارية بينهم.

“Urugvaytashqi ishlar vazirimi srlikish bilarmonlar bilan hamkorlik qilish, o‘zarotashriflar va tijoriy delegatsiyalarni almashish muhim ahamiyat kasbetishini ta’kidladi.”

Bugapdagimasdarlarni tahlil qilaylik.

“زيارة (u)fe’liningmasdari زار (u)fe’liningmasdari زيارات “tashriflar, ziyoratlar” so‘ziningko‘pligidir. tashrifbuyurish, ziyorat” so‘ziningko‘pligidir.

Vibobfe’llarimasdarlari:

“hamkorlik, hamkorlikqilish” تعاون - “hamkorlikqilmoq” تعاون

“o‘zaroalmashish” تبادل - “bir-biribilanalmashmoq” تبادل

Vaqtlimatbuotnashrlaridamasdarlarishtirotketganquyidagibirikmalarjudako‘puchraydi.

akttuzish - وضع المخضر

insonhuquqi - حقوق الانسان

axborot (yangiliklar) agentligi - وكالة الأنباء

keskinlikniyumshatish - تخفيض الضغط

o‘zarosavdo-sotiqnirag‘batlantirish - تشجيع التبادل التجاري

savdo- sotiqnimoliyalashtirish - تمويل التجارة

moliyalashtirishrejasi (tartibi) - ترتيب التمويل

investisiyalarnijalbbqilish - جذب الاستثمارات

iqtisodiyintegratsiya - التكامل الاقتصادي

mustahkamhamkorlik - التعاون الوثيق

aloqalarnirivojlantirish - تطوير العلاقات

aloqalarniuzish - قطع العلاقات

qaytadansaylovo‘tkazish - إعادة الانتخاب

tovarayraboshlash - تبادل السلع

erkiniqtisod - erkin iqtisod

davlattashrifi - زيارة الدولة

qabulmarosimi - مراسم الاستقبال

o‘zaromanfaat - الاهتمام المشترك

o‘zarokelishuvhaqidamemorandum - مذكرة تفاهم

demokratiko‘zgarish - التغيير الديمقراطي

axborotvositalari - وسائل الاعلام

savdopalatasi - غرفة التجارة

yillikyig‘ilishvaboshqalar. - الاجتماع السنوي

– harakatnomlari (اسم المرة) Birboralikniifodalovchiotlar
 – “Birboralikniifodalovchiotlar masdarlardanoxirigaʻqoʻshishorqaliyasaladi. ”
 bubirmartaamalgaoshganishharakatiningnomi. ”¹⁹

اسم المرة مصدر يدل وقوع الحدث مرة واحدة²⁰

“Birboralikniifodalovchiotlarmasdarboʻlib, voqea-hodisaning (ish-harakatining) birmartaboʻlganinianglatadi. ”

BirboralikniifodalovchiotlarIbobda , asosan,
 qolipidayasalganmasdarlardanhosilboʻladi.

Masalan:

yigʻin, tantana, nishonlash - tantana, bayramqilish (birmarotaba)

urish, zarbaberish - zarba (birmarotaba)

Birboralikniifodalovchiotlarikkilikvakoʻplikshakllarigaegaboʻlishimumkin.

ikkitazarba ضربتان

zarbalar ضربات

Notoʻgʻrifeʼllardanbirboralikniifodalovchiotlaryasalgandaboʻshoʻzakharflarsaq
 lanibqoladi.

bittavaʼda وعدة

birmartaturish بقومة

birmarotabayugurish عدوة

kamondanbirmartaotish كرمية

Toʻrtoʻzaklifeʼllarvafeʼlboblaridanhambirboralikniifodalovchiotlarmasdaroxiri
 gaʻqoʻshishorqaliyasaladi.

chiqish (mas. jurnal) (birmarta) إخراجة

rash, yumaloqlash, dumalatib(gʻildiratib) tushirish (birmarta) دحرجة

Agarmasdarningoʻziʻgatugasa, uholdabirboralikniifodalovchiotlarواحدة “ bitta”
 soʻziyordamidayasaladi.

birmartakoʻtarish; birmartatiklash; birmartayashash اقامة واحدة

¹⁹ХалидовБ.З. Учебникарабскогоязыка. –Т.: Ўқитувчи.1981.стр.259.

²⁰فؤاد نعمة "ملخص قواعد اللغة العربية، نهضة مصر، ١٩٩٧ ص 33

bittajavob اجابة واحدة

Matbuotnashrlaridanolinganmisollargamurojaatqilaylik.

وصل الى بيروت أمس قادمًا من كمان رئيس فرنسا في اطار جولته الحالية في منطقة الشرق الاوسط.

“KechaFransiyaPrezidentio ‘ziningYaqinSharqmintaqasigaturnesidoirasidaBayrutdanAmmongakeldi.”

Bugapdabirmartalikniifodalovchi جولة “sayohat, turne” so‘zi qo‘llanilgan bo‘lib, u (u) “olamnikezmoq, safar qilmoq” fe‘lining masdari جول “olamnikezish, sayohat qilish” so‘zi qo‘llanilgan bo‘lib, shishorqaliyasalgan.

ويخسى البعض أن تؤدي السيولة الجديدة الى نتائج اشد سوءا – على سبيل المثال، طفرة في اسعار السلع الاساسية التي قد تعمل على نحو اشبه بالضريبة المضروضة على المستهلك الأمريكي و الاوروبي.

“Ba’zilar yangi pullar salbiy oqibatlarga olib kelishidan qo‘rqishadi.

Bunga Amerikava

Yevropa iste’molchisizim masiga qo‘yilgan soliqlar kabi asosiy tovarlarning narxlaridagi sakrashni (ko‘tarilishni) misol qilib keltirish mumkin.”

E’tibor bersak bugapdabir boralikniifodalovchi طفرة bir sakrash, birdaniga sakrash ” so‘zi qo‘llanilgan. Buso‘zi (i) “irg‘imoq, sakramoq, hak kalamoq” fe‘lining masdari طفرasakrash so‘zi qo‘llanilgan bo‘lib, shishorqaliyasalgan.

و اصلاح الدعم محور اساسى للسياسات الاقتصادية للرئيس محمود احمدى نجاد، ولذلك يمثل تصويت البرلمان ضربة سياسية للرئيس فى وقت يواجه فيه صخا شعبيا متزايدا بسبب الهبوط الحاد فى قيمة الريال.

“Boshqaruvni isloh qilish Prezident Mahmud Ahmadi Najod iqtisodiy siyosatining asosiy mehvaredir.

Shuning uchun Parlamentga ovoz berish ri alkursining pasayishi sabablari qning oshib borayotgan ‘azab xavf solayotgan bir paytda prezidentning siyosiy zarbasidir.”

Bugapda ضرب (i) “zarb bermoq, urmoq” fe‘lining masdari ضرب

ضربة “urish, zarbaberish” so‘zidanyasalgan birboralikni ifodalovchi
“zarba” so‘zi ishtirok etgan.

استوديو اوسكار تصوير فيديو، فوتوغرافى للاعراس و الحفلات و اعياد الميلاد و غيرها.
““Oskar” studiyasini ko‘h to‘ylari, tantanalar,
tug‘ilgan kunlar va boshqa tabirlarni videotasvirga varasimga o‘ladi.”

Bayram qilish” tantana, Bugaydabirmartalikni ifodalovchi حفلة
so‘zini ko‘pligi qo‘llanilgan. حفل (i) “to‘planmoq, jamlanmoq,
yig‘inmoq” fe‘lining masdari “yig‘in, tantana” so‘zidanyasalgan.

Yuqoridagi misollardan ko‘rinib turibdiki, fe‘ldan yasalgan otlar juda keng
qo‘llaniladi.

2.2. Qurol-asbob, kasb-hunar, ma’kon va zamonotlari

Tilshunos Mustafog‘alayiniy qurol-asbobotlariga (اسم الآلة) shunday ta’rif beradi:

إسم الآلة: هو اسم يُؤخذ من الفعل، بزيادة ميم مكسورة في أوله، للدلالة على أداة يكون بها الفعل
نحو: "مبرد و منشار و مكينة".²¹

“ Qurol-asbobotlarife‘ldan oldigak asr alangan harfi orttirish orqali yasala diva
(fe‘l ma’nosida anglatilgan) ish-harakati ni bajarish qurolining nomi ni bildiradi.
Masalan: “egov”, “arra”, “supurgi”. ”²²

Arab tilida qurol-asbobotlariman balarda, jumladan,
arab tilida gidarsliklarda ham²³ quyidagi qo‘liplarda yasali shik o‘rsatibo‘tiladi.

1) qolipida: مفعول

ochmoq (a) - مفتاح

chopmoq, haydamoq (yer) - محراث

mixmoq, mixlamoq (u) - مسمار

2) qolipida: مفعول

²¹ غلابينى مصطفى، الدروس العربية للمدارس الثانوية، بيروت، 1993، ص. 108

²² غلابينى مصطفى، الدروس العربية للمدارس الثانوية، بيروت، 1993، ص. 108

²³ فؤاد نعمة. ملخص قواعد اللغة العربية، نهضة مصر، ١٩٩٧، ص. 55 Qarang:

غزل (i) yigirmoq - مغلurchuq; charx

دفع (a) itarmoq, surmoq - to‘p, zambarak (

ya’nisnaryadniti byuboradiganasbob)

3) مفعلة qolipida:

طرق (u) taqillatmoq, zarbabermaq - مطرقة bolg‘a

لعق (i) yalamoq - ملعة qoshiq

غرف (a) cho‘michdaolmoq - مغرفة cho‘mich

Bo‘shfe’llardan (o‘rtao‘zakharflari, bo‘lganfe’llar) qurol –

asbobotlarito‘g‘rife’llarnikikabi, ya’nibo‘shundoshlarsaqlanganholdayasaladi.

Masalan:

مقود jilov, tizgin (o‘fad ‘zagidan)

مروح yelpig‘ich (o‘roch ‘zagidan)

منول to‘quvdastgohi (o‘nol ‘zagidan)

Ikkilangan, to‘g‘rigao‘xshashvanoqisfe’llardanqurol-

asbobotlariyasalgandafonetiko‘zgarishlarro‘yberadi.

Masalan:

قصّ (a/u) (qaychibilan) kesmoq, qirqmoq - مقصّ qaychi

وزن (i) tortmoq - ميزان tarozi

كوى (i) kuydirmoq - مكواة dazmol

صفا (u) musaffo (sof, toza) bo‘lmoq - مصفاة filtr

مفعلة, qoliplaridayasalanganqurol-asbobotlariningko‘pligi مفاعل qolipida,

مفاعل qolipidayasalanganqurol-asbobotlariningko‘pligiesa مفاعل qolipidayasaladi.

Masalan:

مبرد egov - مبارد egovlar

ملعة qoshiq - ملاعق qoshiqlar

مفتاح kalit - مفاتيح kalitlar

Hozirgi arabtilida مفعلة qolipidayasalanganqurol-asbobotlarihamuchraydi.

Masalan:

ثلج (u) yog‘moq (qorhaqida) ; Ilbob: muzlatmoq- ثلاجة muzlatgich

جرّ (a/u) sudramoq - جرّارة traktor

avtomobil, avtomashina سيّارة - (i) yurmoq, harakatqilmoq سار

Arabmatbuotnashrlaridanolinganimisollargae'tiborberaylik.

قالت هوندا موتور انها ستستدعى نحو 489 ألف سيارة من طراز سي. أر - بالولايات المتحدة و
الروبا بعد اكتشاف امكانية تسرب مياه الامطار الى مفتاح التحكم الكهربائي بالزجاج من باب قائد
السيارة و هو ما قد يؤدي لسخونة المفتاح و نشوب حريق.

489 rusumidagi CR -V zining XondaMotorkompaniyasio
mingdonaavtomobilinihaydovchieshigioynasidagielektrkalitqayomg'irsuvlariningo'ti
bketayotganligisababliAQShva Yevropadanchaqiribolmoqda.
Chunkibunusonkalitningqizibketishivayong'inkelibchiqishigaolibkeladi."

“yurmoq, harakatqilmoq” (i) سار Bugapdaqurol-asbobotlaridan
fe'lidanyasalgan “avtomobil, avtomashina”, (a) فتح “ochmoq”
fe'lidanyasalgan مفتاح “kalit” so'zlariishtiroketgan.

Arabgazetalaridagireklamalardaqurol-asbobotlaritudako'puchraydi. Jumladan,
quyidagigapdaثلج (u) “yog'moq (qorhaqida)” ; Ilbob: “muzlatmoq”
fe'lidanolinganثلاجة “muzlatgich” so'ziningko'pligiuchraydi.

نشتري غ النوم، كنبات، الكترونيات و مكيفات، ثلاجات.

“Yotoqxona, divanlar, elektrjihozlari,
kondinsionerlarvamuzlatgichlarsotibolamiz.”

Arabtilidakasb-hunarnomlari 1 bobfe'lidanqolipidayasaladi.

Masalan:

dehqonchilik, ekish, qishloqxo'jaligi (a) ekmoq زرع -
ishlabchiqarish, sanoat (a) qilmoq, ishlabchiqarmoq صنع -
tikish, tikuvchilikkasbi (i) tikmoq خايط -

Doimiy ravishdabirorkasbyokihunarbilanshug'ullanuvchishaxslarningnomiesaqolipidayasaladi.

Masalan:

soch-saqol (a) oldirmoq (soch-soqolni) حلق -
to'qimoq (u) to'nsaj - quvchi نسج

uchuvchi طيار - uchmoq (i) طار

Masalan:

بحث رجال الأعمال من الجانبين المواقف المشتركة في اجتماعات منظمة التجارة العالمية لإزالة عوائق التجارة الحرة و الخروج بموقف موحد للدول النامية.

“Ikkitomontadbirkorlarierkinsavdogato ‘siqinlikqilayotganmuammolarnibartar afqilishvarivojlanayotgandavlatlarnibuboradayagonafikrgakeltirish (olibchiqish) uchunXalqarosavdo- sotiq tashkilotiningmajlislarinio ‘tkazishhaqidao ‘zarofikrgakelishnimuhokamaqidilar.”

(u) “ (u) تجر so‘zikelib, tijorat, savdo - sotiq” تجارة E’tiborbersakbugapda k.bilandir) savdo qilmoq ” ma’nosidagife’ldanyasalgankasb-hunarnomidir.

وقالت متحدثة باسم هو ندا يوم الأحد ان شركة صناعة السيارات اليابانية ستستدعى نحو 220 ألف سيارة سي. آر. - في متعددة الاستخدامات في أوروبا.

“YakshanbakuniXondanomidanuningvakilasiYaponiyaavtomobillarishlabchiqarishkompaniyasi Yevropadanfoydalanishgatayyorbo ‘lgan CR -V rusumidagi 220 minggayaqinavtomobilinichaqiribolishiniaytdi.”

صنع Bugapdaesa (a) “ tayyorlabchiqarmoq, ishlabchiqmoq” fe’ldanyasalgankasb-hunarnomi صناعة ishlabchiqarish, sanoat” so‘zikelgan.

Vaqtlimatbuotnashrlaridagireklamalardaesadoimiy ravishdabirorkasbyokihunar bilanshug‘ullanuvchishaxslarningnomijudako‘puchraydi.

Ularningba’zilarigae’tiborqarataylik.

خلاق جزائري شاب خبرة 6 سنوات خارج الدولة يبحث عن عمل في صالون.

“Chetdavlatda

yillikishtajribasigaegajazoirlikyoshsartaroshsalondanishqidirmoqda.”

مطلوب شرط الخبرة لحام + معلم شاورما + كابتن صالة + خباز لمطعم في الفجيرة
مطلوب طبخة سودانية على كفالة ذويها لدوام جزري بمطعم سوداني بدبي.

shovurmaustasi,

“Fujayradagirestorangaqassob,
zalboshqaruvchisivanovvoykerak. Tajribabo ‘lishishart.”

Ko‘ribturganimizdektugaplarida حلق (i) “ qirmoq, tarashlamoq, oldirmoq (soch-soqolni)” fe’lidan حلاق “ sartarosh”, لحم (a) “ etxo‘rbo‘lmoq, go‘shni yaxshiko‘rmoq ” fe’lidan لحم “ qassob ”, خبز (i) “ nonyopmoq” fe’lidan خباز “ novvoy” kabikasb-hunarnomlarimavjud.

Makonvazamonotlari (اسم الزمان والمكان)
arabtilidamaxsusshaklgaega. Tilshunos Mustafa G‘alayiniy makonvazamonotlarigashun dayta’rif beradi:

اسم الزمان: اسم يؤخذ من الفعل، للدلالة على زمان الحدث، نحو: "جئني مطلع الفجر"، أي: وقت طلوعه.

واسم المكان: اسم يؤخذ من الفعل للدلالة على مكان الحدث، نحو: "لازم مجلس العلماء"، أي: مكان جلوسهم.²⁴

“Zamonnianglatuvchiotfe’ldanolinganbo ‘lib, voqea-hodisavaqtiniko ‘rsatadi.
Masalan: “ Uoldimgatongotgandakeldi”, ya’ni “tongotishvaqtida.”

Makonnianglatuvchiotfe’ldanolinganbo ‘lib, voqea –hodisajoyiniko ‘rsatadi.
Masalan: “ Ulamolaryig ‘ilishikerak”, ya’ni “ ularningyig ‘ilibo ‘tiradiganjoyi.”

Makonvazamonotlari ucho‘zaklife’ning Ibobidan مفعل va مفعل qoliplaridayasaladi.

Masalan:

tushmoq, (mehmonxonaga) tushmoq, joylashmoq - منزل tusharjoy,
manzil, turarjoy

ishlamoq (a) عمل - ishjoyi, korxona; fabrika

pishirmoq (a) طبخ - pishirishjoyi, oshxona

Ikkilanganfe’llardan makonvazamonotlari ikkilanganfe’llarning umumiy qoidalariga asoslanadi.²⁵

Masalan:

²⁴ غلابيني مصطفى، الدروس العربية للمدارس الثانوية، بيروت، 1993، ص.106

²⁵ Qarang: ГрандеБ.М. Курсарабскойграмматикивсравнительно-историческомосвещении, М.:Восточнаялитература.1998.стр.196-199. ХалидовБ.З. Учебникарабскогоязыка. –Т.: Ўқитувчи.1981.стр.333-338.

حَلَّ o‘rnashmoq, joylashmoq - مَحَلَّ joy, o‘rin

يُغْرِمُ yugurmoq, qochmoq - مَغْرَمٌ qochibboriladigan joy

يُصَبُّ oqmoq, oqibtushmoq - مَصْبٌ quyilish joyi (daryohaqida)

Makonvazamonotlarito‘g‘rigao‘xshash, bo‘shva yetishmovchi (noqis) fe’llardanhamshundayfe’llardanso‘zyasashdagiumumiyqoidalargaasosanyasaladi.²⁶

Masalan:

يُوقَفُ (i) to‘xtatmoq, turmoq, to‘xtamoq - مَوْقِفٌ birornarsaningturganjoyi, bekat,to‘xtashjoyi

وَعْدٌ (i) va‘dabermoq - مَوْعِدٌ belgilanganpayt, muddat, vaqt

قَامَ (u) turmoq, o‘rindanko‘tarilmoq - مَقَامٌ o‘rin

يُغَاصُّ (u) suvostigatushmoq; suvgasho‘ng‘imoq - مَغَاصٌ suvostigatushiladigan (sho‘ng‘iladiganjoy)

رَعَى (a) o‘tlamoq, boqilmoq; o‘tlatmoq - مَرعى yaylov,o‘tloqzor

غَدَا (u) ertalabjo‘namoq - مَغْدَى harkuniertalabjo‘naladiganjoy

Ayrimhollardato‘g‘rigao‘xshashfe’llardanمَفْعَالٌqolipidahamzamonotlariyasalishi mumkin.

Masalan:

وُلِدَ (i) tug‘moq; avlodpaydoqilmoq ; مَجْهٌ tug‘ilmoq - مِيلَادٌ tug‘ilish, tavalludtopish (vaqti)

يُفْعَلُvaمَفْعَلٌqoliplaridayasalganmakonvazamonotlariningoxirigaʻqo‘shishorqalidoimiyy okio‘qtin-o‘qtinishharakatiamalgaoshadiganmakonotlariyasaladi.

Masalan:

يُدْرَسُ (u) o‘rganmoq - مَدْرَسَةٌ maktab

يُجَزَّرُ (u,i) (hayvonni) so‘ymoq - مَجْزَرَةٌ kushxona, qassobxona

Makonotlaridanko‘plikمَفَاعِلٌqolipidayasaladi.

Masalan:

يُكْتَبُ maktab, bo‘lim, idora - مَكْتَابٌ maktablar, bo‘limlar, idoralar

يُكْزَرُ mekinzor - مَزَارِعٌ mekinzorlar

²⁶ Qarang: ГрандеБ.М. Курсарабскойграмматикивсравнительно-историческомосвещении, М.:Восточнаялитература.1998.стр.209-248. ХалидовБ.З. Учебникарабскогоязыка. –Т.: Ўқитувчи.1981.стр.359-362,370-380,387-398.

Fe'llarning boblarivato'rto'zaklife'llardan makonvazamonotlarishaklimajhuldar
ajasifatdoshshakligamostushadi.

Masalan:

tashkilot tashkilatlash tashkilot tashkilot

uchrashadigan joy kishilishadigan joy - uchrashmoq (k.bilandir) kishilishadigan joy

shifoxona - shifoxona - shifoxona - shifoxona

ichnuqta boshlang'ichnuqta - ketmoq, uzoqlashmoq, jo'namoq - ketmoq, uzoqlashmoq, jo'namoq

Makonotlari hamarabvaqtlimatbuotidakeng qo'llaniladi. Ayniqsa,
gazetavajurnallarda mavqolipidayasalgan makonotlariko'puchraydi.

اكادكتور احمد نظيف رئيس مجلس الوزراء فى اجتماع عقد برئاسته أمس، أنه ليس هناك أى
اتجاه لزيادة اسعار المنتجات البترولية.

“Vazirlar kengashiraisi Ahmad Nazif kechao'ziboshchiligidacha qirilganyig'ilish
daneftmahsulotlarinarxiniko'tarilishiga hechqandayasosyo'qliginita'kidladi.”

يومى السبت و الاحد من الاسبوع المقبل يعقد المعهد العالى للغات بمقره بمصر الحديدة مؤتمره
السنوى الثالث

“

Kelayotgan haftaning shanbavayakshan bakunlari Tillar institutio'zining Yangi Misrdagi
qarorgohida uchinchilik konferensiyasini o'tkazadi.”

كان فى استقبال الرئيس مبارك و السيدة قرينته لدى وصولهما الى مطار ولبيا الايطالى.

“

UPrezident Muborakvauningumryo'ldoshini Italiyaning Olbiya²⁷ aeroportida kutiboldi.
”

Bugaplarda ishtirok etgan makon nomlarini tahlil qilaylik.

o'tirmoq (i) o'tirmoq - majlis, kengash - majlis, kengash - majlis, kengash - majlis

ishonib bermoq (a) topshirmoq, ishonib bermoq - institut, kelishilgan joy - institut, kelishilgan joy

qarortopmoq (a/i) qolmoq, qarortopmoq - qarorgoh (a/i) qolmoq, qarortopmoq - qarorgoh

uchmoq (i) uchmoq - aeroport (i) uchmoq - aeroport (i) uchmoq

²⁷Olbiya - Italiyaning Kosta Smiraldashahridagi aeroport

Lekingazetavajurnallardazamonotlarimakonotlariganisbatankamroquchraydi.

أكد حميس عبد العال رئيس قطاع اسواق الجملة بالاسكندرية ان السبب الرئيسي لا ارتفاع سعر البطاطس تخزينها بواسطة التجار بسبب انتهاء موسم الزراعة.

“Iskandariyaulgurjibozorsektoriboshlig ‘iHamisAbduloliyningta’kidlashicha, kartoshkanarxiningko ‘tarilibketishigaasosiysabab, ularnimavsumtugashibilansavdogachiqarmaysavdogarlaryordamidasaqqlabqo ‘yishdir .”

Bugapdazamonnianglatuvchi موسم “ mavsum, vaqt; bayram” so‘zikelganbo‘lib, uسم “ chiroylibo‘lmoq, xushro‘ybo‘lmoq” fe‘lidanyasalgan.

واضاف اوباما أن المالكي اعرب عن امله في رؤية القوات الامريكية قد انسحبت من العراق في 2010 مشيرا الى ان العراقيين يريدون موعدا واضحا لاعادةانتشار القوات الامريكية، على اراضيهم.

“ Obamaal-Molikiyiroqliklaro ‘z yerlaridagi amerika harbiy kuchlarini qaytarish muddatin iani qibilishni istayotganliklarig aishoraqilib, 2010 yilda amerika kuchlarining Iroqdanchiqibketishiga umid bildirayotganligihaqqida qo ‘shi mchaqildi.”

Bugapda وعد (i) “va‘dabermoq” fe‘lidanyasalgan zamonni bildiruvchi “مودعد muddat” so‘zikelgan. Misollardan ko‘rinib turib tiki fe‘ldan yasalgan otlar jumladan qurol-asbob, kasb-hunar, makon va zamon otlari keng qo‘llaniladi.

III.BOB.

Ismlardanyasalganotlarvaularningommaviyaxborotvositalaridaqo‘llanilishi

3.1. Yakkalikni, mo‘l-ko‘lchilikniifodalovchivakichraytirmaotlar

Ma‘lumki, arabtilidajamlovchiotlarmavjudbo‘lib, ular “shaxs, narsalarningbirjoygayig‘ishmumkinbo‘lmaganko‘pvakengmazmuniniifodalovchituri” dir.²⁸Yakkalikniifodalovchiotlarjamlovchiotlardanoxirigaqo‘shishorqaliyasaladi.

Masalan:

jam. olmalar (umuman) - olma (birdona) تفاح
jam. sabzilar(umuman) - sabzi (birdona) جزر
jam.chumolilar (umuman) - chumoli (birdona) نمل
jam.oltin (umuman) - oltin (birbo‘lak) ذهب

Yakkalikniifodalovchiotlardanoddiyusuldako‘plikyasaladi.

Masalan:

chumoli - chumolilar نملة
xurmo - xurmolar تمر

Yakkalikniifodalovchiotlarnibirboralikniifodalovchiotlarbilanchalkashtiribyubor masliklozim.Birboralikniifodalovchiotlarmasdardanyasalishiniko‘ribchiqqanedik.

Yakkalikniifodalovchiotlarmatbuotnashrlaridadeyarliuchramaydi.

Shusababliboshqamanbalardanmisollarkeltirishnilozimtopdik.

رائت في الحديقة زهرة يدا عبها النسيم

“Bog‘danasimshamolitebratayotgan**birgulniko‘rdim.**”²⁹

Mo‘l-ko‘lchilikniifodalovchiismlar (إسم الثرة)
mazkurpredmetjudako‘pmiqdordabo‘lganjoynianglatadivaismdan مفعلة
qolipidayasaladi. Masalan:

arslon - arslonlarmakoni أسد
tarvuzlar - poliz مبطخ
bodring - bodringekilganpoliz مقتاء

²⁸TalabovE. Arabtili. – T.: O‘zbekiston,1993. 193-b.

²⁹TalabovE. Arabtili. – T.: O‘zbekiston, 1993. 194-b.

Zamonaviyarabtilidamazkurqolipdabirozo‘zgachama’nodajudako‘pyangiso‘zlaryasal
adi.

صابونsovun - مصبنةsovunzavodi

سوتsut - ملبنةsutfermasi”³⁰

Shaklvaaaksarhollardasemantikjihatanbundayismlardoimiyokio‘qtin-
o‘qtinishharakatiamalgaoshadiganmakonotlarigao‘xshabketadi.

مدرسةmaktab

مجزةqushxona, qassobxona

Arabtilidakichraytmaotlar

(التصغير)

(إسم)

turlimazmunlardaqo‘llaniladi.O‘zbekvarustillaridagidarsliklardaunierkalashma’nosid
aqo‘llanilishihaqidama’lumotlarberilsada
arabmanbalaridaungakengroqizohberiladi.

31

التصغير تعبير يطرأ على الاسم المعرب لأحد الأغراض الآتية:

- الدلالة على صغر الحجم

مثل: نهير في تصغير نهر.

- التحقير.

مثل: كويتب في تصغير كاتب

- تقريب الزمان أو المكان

مثل: قبيل في تصغير قبل

- التدليل:

مثل: بنى في تصغير ابن³²

“Kichrayttirishquyidagimaqsadlarningnbiriuchunismdao‘zgarishqilishdir:

- Hajmningkichikliginiko‘rsatish.

Masalan: “daryo” so‘zidan “daryocha”

- Mensimaslik.

Masalan: “yozuvchi” so‘zidan “yozuvchicha”

- Zamonvamakonniyaqinlashtirish.

³⁰ХалидовБ.З.Учебникарабскогоязыка.- Т.: Ўқитувчи, 1981. С.425

³¹Qarang: TalabovE. Arabtili. – Т.:O‘zbekiston, 1993. 214-b.

³²فؤاد نعمة . ملخص قواعد اللغة العربية ، نهضة مصر، ١٩٩٧ ص.56

Masalan: “ ...danoldin, ...danilgari” so‘zidan “ ...danbirozoldin, ...dansalginaoldin”

- Dalillash, erkalatish.

Masalan: “o‘g‘il” so‘zidan “ o‘g‘lonim” kabi.”³³

“Buturdagiotlarturliqoliplardayasalsa-da, ulardabirmabdaiyumumiylikmavjud: birinchibo‘g‘inochiqvadamalio‘qiladi. Ikkinchisiyopiqbo‘lib, diftong “ ay” gatugallanadi. Mazkur diftong buo‘rindayasovchidir.”³⁴

Kichraytirmaotlarquyidagichayasaladi:

a) Agar uchundoshliso‘zso‘zlartarkibidacho‘ziqunlilarbo‘lmasa فاعيل qolipida.

it - كلب kiticha, kuchuk

tuya - جميل tuyacha

Hasan (ism) - حسين Hasancha (ya’ni, Husan)

b) Agar uchundoshliso‘zlarning birinchi undoshidan so‘ngcho‘ziqunlibo‘lsa, ulardankichraytirmaotlar فاعيل qolipidayasaladi.

chavandoz - فارس chavandozcha

xizmatkor - خادم xizmatkorcha

ko‘cha - شارع ko‘chacha

v)

Ikkinchi undoshdan keyincho‘ziqunliyoki diftongbo‘lgan ismlardankichraytirmaotyasa hborasidaturlifikrlarmavjud, jumladan, arabmanbalarivagrammatikagaoidayrimmanbalardabunday ismlarda فاعيل qolipidakichraytirmaotlarning yasali shita’kidlanadi. ³⁵

kitob - كتاب kitobcha

yigit - غلام yigitcha

chiroyli - جميل chiroylikkina

irmoq - جدول irmoqcha

³³ فؤاد نعمة. ملخص قواعد اللغة العربية، نهضة مصر، ١٩٩٧، ص. 56.

³⁴ Talabov E. Arabtili. – T.: O‘zbekiston, 1993. 214-b.

³⁵ Qarang: 58. فؤاد نعمة. ملخص قواعد اللغة العربية، نهضة مصر، ١٩٩٧، ص.

Гранде Б. М. Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении, М.: Восточная литература. 1998. стр. 259.

Ayrimdarsliklardabundayismlardanفعلqolipidakichraytirmaotlaryasalishihaqid aaytiladi.³⁶

کتابkitob - کتیبkitobcha

میلdo'st - میلzushoqdo'st

g)

Ikkilanganyokibo'sho'zakliso'zlardankichraytirmaotlarikkilanganvabo'sho'zaklardau chraydigano'zgarishlarnie'tiborgaolganholdayasaladi.

بابeshik - بویبeshikcha

عصاeyoq - عصیeyoqcha (عصیo'niga)

أبota - ابیotacha (ابیo'niga)

اسمism - سمیismcha (سمیo'niga)

d) Tarkibidato'rtundoshharfibo'lganislardanفعلqolipidayasaladi.

عقربchayon - عقیربchayoncha

مسجدmasjid - مسجدmasjidcha

Agarbundauchinchiuzakdankeyinuzununlibo'lsa, kichraytirmaotفعلqolipidayasaladi.

عصفورchumchuq - عصيفرchumchuqcha

مفتاحkalit - مفتیحkalitcha

Tarkibidabeshyokiundanortiqharfbo'lganso'zlardankichraytirmaotlarbeshinchi vaundankeyingiundoshlartashlabyuborilgandanso'ngyuqoridagiqolipdayasaladi.

سفرجلbehi - سفیرجbehicha

عندليبbulbul - عنیدلبulbulcha

j) ي , ة

gagatugaganmunnasjinsdagiismlardankichraytirmaotlaryasalgandabuqo'shimchalarsaq lanibqoladi.

قلعةqal'a - قلعيةqal'acha

مهرمةmushuk - مریرةmushukcha

بشرىxushxabar - بشیریkamginaxushxabar

³⁶Qarang: TalabovE. Arabtili. – T.: O'zbekiston, 1993. 214-b.,Ковалев А.А.,Шарбатов Г.Ш. Учебник арабского языка. – М.: Восточная литература РАН,1998. Стр.555.

ozginaginaqizil حميراء - qizil حمراء

z)

Muannasjinsqo‘shimchasigaegabo‘lmaganmunnasjinsdagiismlardankichraytirmaotya salaganda oxiriga qo‘shiladi.

quyosh شمس - quyoshcha شمسية

oyoq رجل - oyoqcha رجيلة

yer ارض - yercha اريضة

Lekin muannasjinsko‘rsatkichigaegabo‘lmaganto‘rtundoshliismlardankichraytir maotyasalganda orttirilmaydi.

Zaynab زينب - kichkina Zaynab كىچكىنبا

chayon عقيرب - chayoncha عقيرب

i)

qo‘shimchasigatugaganismlardankichraytirmaotlaryasalgandabuqo‘shimchasaqlani bqoladi.

Salmon سليمان - Sulaymon سليمان

mast, kayfioshgan سكران - kichkinamast (kishi) سكران

dangasa دكسلان - dangasacha دكسلان

Kichraytirmaotlarningko‘pligibirligidanto‘g‘riko‘plikqo‘shimchasiasosidayasal adi.

masjidchalar مسجدات - (birl. مسجد) masjidlar مساجد

musulmonchalar مسلمون - (birl. مسلم) musulmonlar مسلمون

فعلة , افعله , افعل , افعال Ko‘pligi

qoliplaridayasalganismlardanhamkichraytirmaotlaryasalishimumkin.

baytchalar, she’rchalar ابیات - (بیت. birl.) baytlar, she’rlar ابیات

qovurg‘achalar قوڧۇرغۇچىلار - (ضلع. birl.) qovurg‘alar اضلع

lobinonchalar لوبىنونخا - (رغيف. birl.) lobinonlar رغبة

بعد , قبل ,

kabivaboshqaravishdosholdko‘makchilardanhamkichraytirmaismlaryasalishimum kin. Uholdaularozginavaqtqolganligiyokio‘tganligi, yoki qisqamasofanianglatadi.

arafasida قىبىل - danoldin ... قبل

dankeyin - o'tish bilan ... بعد
ustida, tepasida - ustiginasida فوق
الصبار شجيرة ترتفع من مئذون نصف الى مئذون و نصف المتر، اصلها من بلاد المكسيك في امريكا
“Kaktusyarimmetrdanikkimetr gachao ‘suvchidaraxtchabo ‘lib,
aslvataniAmerikaqit’asidagiMeksikadiyoridir.”
Kichraytirmaismalariyakkaliknivamo‘l-
ko‘lchilikniifodalovchiotlarsingariarabommaviymatbuotinashrlaridajudakamuchraydi
.

3.2. Nisbiyismalar, sifatvasifatdoshlarhamdaularningotlashuvi

(substantivatsiya)

Arabtilidanisbiyismalar (النسبةyokiإسم المنسوب)
narsadagibelginiuningboshqabirnarsagabo‘lganturlichamunosabatigako‘rabildiradi.
Boshqachaaytganda, nisbiyismarlartaalluqlilikni,
tegishlilikniifodalaydihamdanarsayasalganmoddagaishoraqiladi.
Arabtilshunosligidaungashundayta’rifberiladi:

النسبة هي زيادة ياء مشددة مكسورة ماقبلها على آخر الاسم لانتساب شيء إليه.
“ Nisbiyismnimagadirmansublikniifodalashuchunso‘z (ism)
oxirigakasradanso‘ngtashdidli “ ya-” harfiniorttirishorqaliyasaladi.

Masalan: تقول مثلا هو "مصري" لندل بذلك على نسبته الى مصر
Misrgategishlilikniifodalashuchun “ misrli ” deymiz.”³⁷
Demak, nisbiyismso‘zoxiridagitanvintushiribqoldirilgach, unga (iyyun)
qo‘shimchasiorttirishbilanyasaladi. Masalan:

ilm - علم
ilm - علم
yoz - يوصف
yozgi - يوصف
vatan - وطن
milliy - وطني

³⁷ فؤاد نعمة . ملخص قواعد اللغة العربية ، نهضة مصر، ١٩٩٧ ص. 59

arablar - عربى arab, arabcha

Muannasjinsdagi

gatugaganismlardannisbiyismlaryasaganda tushiribqoldiriladi.

siyosat - سياسى siyosiy

haqiqat - حقيقى haqiqiy

Makka - مكي makkali

ا , ئ , َ ,

gatugaganismlardannisbiyismlaryasaligandabuqo‘shimchalarning barchasi tushiribqol
dirilib, ularo‘rniga harfiyoziladi,

ya‘ninisbiyism qo‘shimchasi qo‘shish orqali yasaladi.

yosh, yoshiyigit - يوش yoshlarga oid

ma‘no - معنوى ma‘noviy

Osiyo - اسىيوى osiyoli

Ayrim hollarda harfisaqlanibqolishi ham mumkin.

dunyo - دنيوى (dunyoviy)

Lekin ismi yoki (1) gatugagan bo‘lsa, avto‘rt yoki undan ortiq ‘zakundosh dantash
kiltopgan bo‘lsa, qo‘shimchasi oldiga harfiyozilmaydi.

Mustafo - مصطفى Mustafogategishli (oid)

Buxoro - بخارى Buxorogategishli (oid)

Ayrim hollarda ayni shuturdagisozlardan bir nechahil nisbiyismi yasali shi mumkin.

Fransiya - فرانسىي, فرانسوى, فرانسىيالى, fransuzcha

gatugagan muannasjinsdagi ismlardan ham nisbiyismi yasaganda hamza ga aytiladi yoki
ayrimsozlardan zisaqlanibqolgan holicha qo‘llaniladi.

sahro - صحراى sahroi

oqqo - قىزىق oqqo

samo - سماءى samoviy

qish - قىش (qishki)

Agar ismi undoshli bo‘lsa, uchinchio‘z aksifatida harfi keltiriladi.

ota - اوتا otaniki, otogategishli

aka - اكا akaniki, akagategishli

qo'lgaid - يدوي

iyil - سنوي

Ayrimhollardaikkio'zakliismlardanikkixilko'rinishdanisbiyismyasalishimumki

n.

ism - اسم (ba'zida smogaid)

suvli, suvgaid - ماء (مائي)

og'zaki, lablangan - شفوي (شفهي)

Ayrimotlardannisbiyismlarqo'shimchasiqo'shishorqalihamyasaladi.

ruhoniylikkaoid, ruhiy, ma'naviy - روحاني (روعي)

jismgaid, jismoniy - جسماني (جسمي)

Ba'ziotlardannisbiyismyasalgandao'zakdao'zgarishbo'lishimumkin.

madaniy, grajdanlikkaoid, madinali - مدني (مدينة)

qonunga (shariatga) oid - شرعي (شريعة)

Nisbiyismba'zidako'plikdagi otlardanhamyasalishimumkin.

xalqaro - دولتي (davlatlar)

jurnalist - صحفي (sahifalar, gazetalar)

Ikkiso'z dantashkilotgan va izofashakldabirikkanatoqli otlardannisbiyismyasalga
nda ismdagi vaboshqalartushibqoladi. الله، الدين، ابن

AbuBakrgategishli, oid - بكر (ابوBakr)

Faxriddingategishli. oid - فخر (Faxriddin)

Agaratoqliotjudauzunbo'lsanisbiyismyasagandaqisqaribketishimumkin.

xadramautli - حضرمي (Xadramaut)

tabaristonli - طبري (Tabariston)

Ayrimshaharnomlaridannisbiyismqo'shimchasiqo'shishorqaliyasaladi.

marvli - مرواتي (Marv)

rayli - راي (Ray)

Ko'ribturganimizdek, nisbiyismlarotlashibketishimumkin.

Ularga pdaturlivazifalardakeladi. Arabtilidanisbiyismlarjudakengqo'llaniladi.

Buni omma viymatbuotnashrlarimatnlaridahamko'rishimiz mumkin.

Masalan:

يؤدي "400" ألف طالب و طالبة بجامعة الأزهر امتحانات نهاية العام الدراسي في السابع عشر من مايو القادم

“Kelgusimayoyining 17 – sanasida “al-Azhar” universitetining 400 mingtatalabasio ‘quvyilibitiruvimtihonlarinitopshiradilar.”

صرح بذلك الدكتور عبد الرحمن شاهين المستشار الاعلامي و المتحدث الرسمي لوزارة الصحة و السكان

“Buhaqidaaholivasog ‘liqnisaqlashvazirliginingrasmiyvakilivaaxborotmaslahat chisidoktorAbdurrahmonShahinaytibo ‘tdi.”

Nisbiyismlarmatbuotnashrlaridagireklamalardahamkengqo‘llaniladi.

شقق مجهزة للايجار شارع الخان يومى شهرى سنوى

“Al-Xonko ‘chasidajihozlanganxonadonkunlik, oylikyokiyoillikijaragaberiladi.”

Quyidagimisollardaesanisbiyismlarningotlashuviniko‘ramiz.

و يعمل 935 ألف تركى فى قطاع البناء، و 561 ألف فى النقل البرى

“935 mingturkqurilishsohasida, 561 mingiesaquruqliktransportdaishlaydi.”

يعتقد الكثير من الفلسطينيين اليوم أن تلك الماساة التى حدثت فى عام 1948 من الممكن أن تتكرر

1948 “Bugunfalastinliklarningko ‘pchiligi

yildaro ‘yberganfojeanitakrorlanishimumkinligigaishonadilar.”

وفى جميع احاء العالم يستحضر الصحفيون و الخبراء سوابق هذا الحدث

“Dunyoninghammaburchaklaridajurnalistlarvamutaxassislarbuhodisanatijalari riniyoritishgashayturishibdi.”

Bugaplarda تركى (so‘zidan) “turk”, فلسطينيون (so‘zidan) “turk”, “falastinliklar”, صحفيون (so‘zidan) “jurnalistlar” kabi otlashgan nisbiyismlarniko‘ramiz.

Ma’lumki, arab tilid aham sifatlar boshqatillarda gikabinarsa, shaxs yoki hodisaning turli belgilariniko‘rsatadi. Sifat-holat, jins vakelishik shakllariga egabo‘lsada, tobexususiyatga ega. Hammagapshundaki,

sifatningo‘z alohida ravishda hech bir holat, jinsyokikelihoodabo‘la olmaydi,
balki ularni o‘z imoslashayotgan otdan oladi.

Xuddishususiyatlari uning sintaktik vazifasini belgilaydi:

sifat gapdamoslashganani qlovchibo‘lib keladi. Ayrim hollarda u ismiy kesimning ismiybo
‘lagini tashkil qilishi ham mumkin. Shunga muvofiq sifatlarasliyanisbiybo‘ladi.
Nisbiy ismlar haqidabizyuqoridagapiribo‘tdik.

Asliysifatlar arabtilida, asosan, *فعل* qolipida yasala diva “narsaning rang-tusi,
inson va jonivorlarning fizik va ichki xususiyatlari, xullas,
sezgi’zolaribilan bilibbo‘ladigan belgilarasliysifatda ifodalanadi.”³⁸

Asliysifatlar ham gapdaturli vazifalardakeladi.
Ularning gapdagiasosiy vazifasishaxs-
narsayoki hodisaning belgisini bildirib moslashganani qlovchi vazifasidakelishidir.
Nisbiy ismlar singarisifatlar hamba’zida otlashib ketishi mumkin.
Lekin bu holat arabtilidakamuchraydi.
Arabmatbuot nashrlaridaham sifat larning otlashuvini kamuchratamiz.
Sifat larning otlashib ketishini biz asosan atoqliotlar,
shaxslarning ismlaridako‘rishimiz mumkin.

وقال خالد احمد بن سليم، مدير عام دائرة السياحة و التسويق التجارى بدبى: "إن معرض اكسبو
2020 سيمثل اصنافه مهمة الى القائمة المتنامية من الفعاليات الفريدة

“Dubaydagisayohatvatijoratbozorisektoribosh mudiri Xolid Ahmad bin Salimning
aytishicha, Ekspo-2020

ko‘rgazmasialohida holdagifaoliyatlarning rivojlanishigamuhim turtkibo‘ladi.”

الداعية حسن الحسينى: مطلوب تجديد العلاقة باهل البيت

“Hasanal-Husayniy fikri: Ahlibayt³⁹ bilan aloqani yangilash lozim.”

الداعية نبيل العوضى: الغرب جعل المرأة سلعة تباع و تشتري

“Nabilal-Avdafikri: G‘arbayolnolib-sotiladigan mol-mulkka aylantirdi.”

³⁸Talabov E. Arabtili. – T.: O‘zbekiston, 1993. 58-b.

³⁹Ahlibayt (اهل البيت) - tar. Muhammads.a.v. ning ahlibaytlari (oilaa‘zolari)

Bugaplardaotlashgansifatlardan كثير (ko‘p, serob) “ko‘pchilik”, سليم (sog‘, sog‘lom, haqiqiy) “Salim”, حسن (chiroyli, yaxshi) “Hasan”, نبيل (oqsuyak, zodagon) “Nabil” kabiso‘zlarmavjud. Shuningdekgapda “maqtovgasazovor, maqtovgaarziydigan” ma’nosidagisifatningqolipidayasalganorttirmadarajasi احمد “maqtovgaengsazovor” so‘ziniotlashganiniko‘ramiz.

Arabtilidasifatdoshlarfe’likhamdaismlikxususiyatigaegabo‘lganso‘zlardir. Lekinularfe’lsingarizamongaishoraqilmaydi. Ularfaqtadarajamazmuniniifodalaydi. Bundayxususiyatibilanarabtilidagisifatdoshharakatningzamonigaishoraqiladigano‘zbe ktilidagisifatdoshlardanfarqqiladi. O‘ziifodalaganmazmungako‘raabsifatdoshlarianiqvamajhuldarajagaajratiladi. Harbirdarajasifatdoshio‘zshakligaega. Arabtilidaaniqdarajasifatdosh اسم الفاعل deyiladivaungaquyidagichata’rifberiladi.

اسم الفاعل اسم مشتق للدلالة على من وقع منه الفعل. نقول مثلاً: نام الرجل، فهو نائم فكلمة نائم اشتقت من النوم و تدل على من وقع منه الفعل.

“Ismu-l- fa’ilyasamaismbo ‘lib, fe’langlatganish- harakatinikimbajarganinianglatadi.

Masalan: Kishiuxladi, Uuxlovchidir. Bu yerda نائم “uxlovchi” so‘zi نوم “uyqu” so‘zidanyasalganbo ‘lib, ish-harakatinibajargankimsanianglatadi.”⁴⁰

Majhuldarajasifatdoshesa المفعول deyiladivaungaquyidagichata’rifberiladi.

اسم المفعول اسم مشتق من الفعل المبني للمجهول للدلالة على ما وقع عليه الفعل. نقول مثل: سمع الحديث، فالحديث مسموع. فكلمة "مسموع" اخذت من الفعل المبني للمجهول "سمع" و هو تدل على ما وقع عليه السمع

“Ismu-l-maf’ulmajhulliknianglatishuchunfe’ldanyasalib, bajarilganish- harakatigaishoraqiladi.

فؤاد نعمة. ملخص قواعد اللغة العربية، نهضة مصر، ١٩٩٧ ص. 40⁴⁰

Masalan: Suhbateshitildi. Suhbateshitilgandir. Bu yerda مسموع “eshitilgan” so‘zimajhulliknianglatuvchi سمع “eshitilmoq” fe’li danolinganbo‘lib, bajarilganish-harakatinibildiradi.”⁴¹

Arabtilidaharbirfe’lbobiningo‘zaniqvamajhuldarajasifatdoshqoliplarimavjud.⁴²

Demak, fe’lpredmetningharakatinihukmyo‘libilananglatsa, sifatdoshaniqlashyo‘libilananglatarekan.

Shungako‘rasifatdoshlargapdamoslashgananiqllovchibo‘libkeladi.

Arabommaviymatbuotnashrlaridasifatdoshlibirikmalarnijudako‘puchratishimizmumkin.

ليس من الغريب ؛ على سبيل المثال، أن يكون لخمس دول فقط من بين 190 دولة عضو بالامم المتحدة

“Dunyodagi 190 tadavlatdanatigi 5

tadavlatningBirlashganmillatlartashkilotia’zosibo’lishig’alatiemasmi.”

Bugapda VIIIbob إتحد “birlashmoq” fe’limajhuldarajasifatdoshi متحدة “birlashgan, qo’shilgan” moslashgananiqllovchivazifasidakelgan.

Yanabirgapgae’tiborberaylikvaundagisifatdoshlarnitahlilqilaylik.

و إنما على البناءات الواقعة في وسط مانهاتن امام شارع رقم 43، حيث تجتمع مجموعة مكونة من 15

ممثلا دبلوماسيا للتفاوض حول مستقبل الازمة الخالية بين العراق و الولايات المتحدة

Manxettenmarkazidagi 43- ko’charo’parasidajoylashganbinolarda 15 tadiplomatikvakildaniboratjamoaIroqvaAmerikaQo’shmaShtatlarior’tasidakelgusida yuzagakeladigankeskinliknimuhokamaqilishuchunto’planadilar.”

واقعة “joylashgan” – Ibob وقع “joylashmoq” fe’lininganiqdarajasifatdoshi;

مكونة “shakllantirilgan, tuzilgan, iborat” – IIbob كون “yaratmoq, tashkilqilmoq, tuzmoq” fe’liningmajhuldarajasifatdoshi;

مستقبل “bo’lajak, kelajak, bo’lgusi” – Xbob إستقبل “kutibolmoq; yuztutmoq” fe’lininganiqdarajasifatdoshi;

⁴¹ فؤاد نعمة . ملخص قواعد اللغة العربية ، نهضة مصر، ١٩٩٧ ص. 45.

⁴²Qarang: ХалидовБ.З. Учебникарабскогоязыка. –Т.: Ўқитувчи.1981.стр.272

متحدة “birlashgan, qo‘shilgan” - VIII bob “birlashmoq”
fe’lining majhul darajasifatdoshi.

Sifatdoshlar masdarlar vayu qoridako‘ribchi qilgan boshqaismlar singari otga aylani
shivaularning vazifasida kelish mumkin. Buni yuqoridagi gapdagi “vakil”
so‘zimisolidako‘rdik.

Sifatdoshlar otlashganda xuddi masdarlardekaniqma’noga egabo‘ladi.

Ulardan siniq vato‘g‘riko‘pliklari yasali shi mumkin.

Gazeta va jurnallarda substantiv sifatdoshlarni judako‘puchratamiz.

كما وقع نائب مدير عام للهيئة عمر بن غالب مذكرة تفاهم لخدمات النقل الجوى مع حكومة زيمبابوى

“Hay’at bosh mudirino ibi Umar bin G‘olib Zimbabve hukumat bilan havotransporti
xizmatlari borasida o‘zaromuzokarao‘tkazdi.”

و قد اجتمع ممثلون من الولايات المتحدة و الامم المتحدة و الاتحاد الاوروبى و روسيا فى القدس هذا
الاسبوع

“Buhafta Amerika Qo‘shma Shtatlari, Birlashgan Millatlar Tashkiloti,
Yevropa Ittifoqiva Rossiyavakillari al-Qudsshahrigayig‘ilishadi.”

فإن وجود هيئة الساحة المالطية سيلعب دورا كبيرا فى تعريف مواطنى و سكان الامارات بمالطا و
ثقافتها و تراثها و فنونها.

“Malta sayohat agentligining mavjudligi, u
yerdagi BAA fuqarolarini Malta ning madaniyati,
san’at va merosibilantani shirishda katta rolo‘ynaydi.”

للبيع مستودع مكون من شجرة 100*50 قدم+سكن عمال و محلات و مكتب بعجمان

“Ajmanda 50 X 100 metr(qadam) hajmdagi ombor + ishchilar uchunturarjoy +
magazinlar va idora sotiladi.”

Bugaplarda uchragan sifatdoshlarni tahlil qilib ko‘raylik.

نائب “noib, o‘rinbosar” – Ibob ناب “birorvazifanibajarmoq”
fe’lininganiqdarajasifatdoshi;

غالب “G‘olib”- Ibob غلب “g‘alabaqilmoq,
g‘olibkelmoq” fe’lininganiqdarajasifatdoshi, atoqliot;

ممثلون “vakillar” - IIbob مثل “vakilibo‘lmoq” fe’lininganiqdarajasifatdoshi,
ko‘plikshakli;

مواطنون “vatandoshlar, hamyurtlar; fuqarolar” – IIIbob وطن “(k.bilandir)
birvatandayashamoq, vatandoshbo‘lmoq” fe’lininganiqdarajasifatdoshi,
ko‘plikshakli;

مستودع “ombor, omborxona” – Xbob استودع “saqlashniso‘ramoq,
saqlashgaberamoq” fe’liningmajhuldarajasifatdoshi.

Ko‘ribturganimizdek,
arabtilidahammabobsifatdoshlariturlishakllardaommaviyaxborotvositalaridajudakeng
qo‘llaniladi.

Xulosa

Barchaarabdavlatlariuchunumumiybo'lganadabiytilmavjud.

Adabiytildavlatlararo (arabdavlatlario'rtasida) vaxalqaromuloqottili, badiiyadabiyottilisifatidaqo'llaniladi.

Adabiytilniboshqaruvvadavlatmuassasalariishyuritishhujjatlarida, ijtimoiy – siyosiy, o'quvvailmiyadabiyotlardako'ramiz.

Adabiytilmaktablardavaboshqao'quvmuassasalariningta'limtilihisoblanadi.

Arabadabiytiliningrivojlanishi,

uningxalqommasigatarqalishidavaqtlimatbuotvatelevideniyaningo'rnijudakattadir.

Hozirgikundabarchaarabdavlatlariningo'zvaqtlimatbuotnashrlarimavjud.

Mazkur“Fe'ldanvaotdanyasalganismlarningOAVdaishlatilishi”

mavzusidagibitiruv-

malakaviyishidanko'zlanayotganasosiymaqsadtanlanganmavzunima'lumma'nodayori tish,hamdamavzudoirasidao'rganilganmasalalarniarabmamlakatlaridachiqariladigang azetalmateriallaridanolinganmisollarorqalitahlilqilindi.

Buorqaliarabtilidachiqadigangazetalarbilanyaqindantanishib, shuningdek, arabmatbuotmateriallaridafe'ldanvaotdanyasalganismlarningOAVdaishlatilishmasalalarinitadqiqvatahliletishgaerishdik.

Arabtilidaarabmamlakatlaridachiquvchi “Al-Ahrom”gazetasi (Misr), “Al-Vatan” gazetasi (Quvayt), “Ar-ra'yul'ammu” gazetasi (Quvayt) vaboshqashukabivaqtlimatbuotmateriallaridan keng foydalandik.

Mazkur ish yakunida shunday xulosaga kelish mumkinki, matbuot – fan-texnika taraqqiyoti hamda odamlar ongining o'zgarishi bilan o'zgarib, yangilanib, kerak bo'lsa qayta ishlanadi. Arab matbuoti doirasida arab adabiy tilida nashr qilinuvchi gazeta va jurnallarning har biri o'z mamlakati urf-odatleri, diniy e'tiqodi va tili kabi jihatlaridan farq qiladi. Grammatik jihatdan arab matbuotidagi materiallarda qo'llanuvchi qoidalar biz o'rganib kelgan qoidalardan farq qiladi. Mana shu farqlarni, alohida jihat va xususiyatlarni kelajakda yanada yaxshiroq, chuqurroq o'rganib, magistrlik dissertatsiyasi darajasiga ko'tarishni maqsad qildik.

Xullas, mazkur ish doirasida mavzuniilmiy manbalar va gazetalardan olingan misollar bilan tahlil va tadqiq etib quyidagilar aniqlandi:

- ommaviy axborot vositalarining asosiy xususiyati axborot berish, ta'sir qilish, targ'ibot-tashviqot ishlarini amalga oshirishdan iboratdir, bunda ifodaning soddaligi, tushunarli va ta'sirli bo'lishiga hamda adabiy til me'yorlariga qat'iy rioya etiladi;

- arab matbuotidagimatnlar tugallangan mazmunga ega bo'lgan bir necha gaplardan iborat bo'ladi, ularda maqolaning butun mazmun-mohiyati aks etadi, bunday uzun matnlarni o'zbek tiliga qisqa so'z birikmasi yoki sodda yig'iq gap tarzida hamda imkon qadar matn mazmunini yashirib, qog'ozga o'rab tarjima qilish maqsadga muvofiqdir;

- arabmatbuotimateriallaridafe'ldanyasalaganotlarjudako'p qo'llanilganligi , jumladanharakatnomi, qurol-asbob, kasb-hunar, makonvazamonotlarikabilarningguvohibo'ldik.

- arabmatbuotidaismalardanyasalganotlar: nisbiysifatlar, sifatvasifatdoshlarningyakkalikni, mo'l-ko'chilikniifodalovchi, hamda, kichraytmaotlarganisbatankengroqqo'llanilganliginimisollarorqalitahlilqilishjarayoni dako'ribchiqdik.

Xulosao'rnidashuniaytishjoizki, mazkur mavzunitadqiq qilish jarayonidajudako'pvafoydalima'lumotlargaegabo'ldik, hamda, arabommaviyvositalaridafe'ldanvaismdanyasalganotlarningqo'llanilish darajasi salmog'ining yuqori darajada ekaning guvohi bo'ldik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

O'zbek tilidagi manbalar:

1. Mirziyoev Sh. Buyukkelajagimizni mardolijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T., 2017. – 178 b.
2. Mirziyoev Sh. M. Buyukkelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent.: O'zbekiston, 2017. – 488 b.
3. Mirziyoev Sh. M. Erkin vafarovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent.: O'zbekiston, 2017. – 56 b.
4. Abdujabborov A. Arab tili. – T.: Toshkent islom universiteti. 2007. – B.
5. Abdulaziz Mansur. Qur'onikarimma'nolarining tarjimai. – T.: Toshkent islom universiteti. 2001. – B. 617.
6. Азизов А.А. Русско-узбекский краткий словарь. – Т.: Ўқитувчи. 1989. – Б. 510.
7. Azizov O. Tilshunoslik kashri. – T.: 1963.
8. Ibrohimov N., Yusupov M. Arab tilidagi grammatikasi. – T.: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi davlat nashriyoti. 1997. I jild. – B. 452.
9. Ibrohimov N., Yusupov M. Arab tilidagi grammatikasi. – T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. 2004. II jild. – B. 645.
10. Yo'ldoshev I., Sharipova O'. Tilshunoslik asoslari. – T.: Iqtisod-Moliya. 2007.
11. Nosirov O., Yusupov M. "An-na'ym" arabcha-o'zbekcha lug'at. – T.: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosini nashriyoti. 2003. – B. 950.
12. Rahmatullaev Sh. Hozirgi adabiyot o'zbek tili. – T.: Universitet, 2006.
13. Talabov E. Arab tili. – T.: O'zbekiston. 1993 y. – B. 406.
14. Sh. Shoabdurahmonov, M. Asqarova. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – T. 1980
15. Usmonov S. Umumiy Tilshunoslik. – T.: O'qituvchi. 1972.
16. O'zbek tilining izohli lug'ati. A. Madvaliev tahriri ostida. – T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" nashriyoti. 2008. Beshinchi jild. – B. 892.

17. Hikmatov A. «Ad-durusun-nahviya» qiyosiy tarjima matni. – T.: Movarounnahr nashriyoti. 2006. – B. 198.

Rustilidagimanbalar:

18. Баранов Х. К. Арабско – русский словарь. – М.: Русский язык. 1985. – С. 942.

19. Гранде Б. М. Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении – М.: Вост. лит., 1963. – С. 594

20. Звегинцев В. А. История арабского языка кознания. (краткий очерк) – М.: Издательство МГУ. 1958. – С. 80

21. История лингвистических учений. Средневековый Восток. – Л.: Наука. 1981.

22. Ковалев А. А., Шарбатов Г. Ш. Учебник арабского языка. – М.: Вост. лит. 1998. – С. 752

23. Кузьмин С. А. Учебник арабского языка. – М.: Вост. лит. 2001. – С. 384

24. Мамедов А. Учебник арабского языка. – Баку.: Маариф. 1984. – С. 314

25. Общее языкознание. Внутренняя структура языка. – М.: 1972.

26. Холидов Б. З. Учебник арабского языка. – Т.: Ўқитувчи. 1981. – С. 654

27. Шагаль Э. В. Учебник арабского языка. – М.: Политиздат, 1981.

28. Юшманов Н. В. Грамматика литературного арабского языка. – М.: Наука, 1985. – С. 172

Arabtilidagimanbalar:

29. الشيخ مصطفى الغلايني. جامع الدروس العربية. دار الغد الجديد. القاهرة-2007. الصفحة-590
30. حفني ناصف، محمد دياب، مصطفى طوموم، محمد صالح. الدروس النحوية. دار العقيدة. مصر، الإسكندرية-2007. الصفحة-381
31. القرآن الكريم. مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف. المملكة العربية السعودية-1403هـ. الصفحة-620.

32. محمود الزمخشري. الانموذج في النحو. مصر. 1323 هـ. 1987م. ص. 408

Gazetalar:

- 33. الأهرام (Al-Ahrom) gazetasi (Misr)
- 34. البديل (Al-Badil) gazetasi (Tunis)
- 35. الوطن (Al-Vatan) gazetasi (Quvayt)
- 36. الرأي العام (Ar-ra'yul'ammu") gazetasi (Quvayt)

Foydalanilganinternetsaytlari:

- 37. www.almeshkat.com
- 38. www.alkhaleej.ae
- 39. www.ahram.org.eg
- 40. www.elbadil.com
- 41. www.ziyo.uz